

СИЙЛЕ
Дуненна цїхеза
вай мехкахой

16

МЕХКА ХОЗАЛ
Галгїайчен столице
гаьнаш, зизаш дїадогї

15

СЕРДАЛО

WWW.SERDALO.RU

ГІАЛГІАЙ МЕХКА КЪАМАН ЮКЪАРА ГАЗЕТ

№24 (12601)
Аьтинга
бутт,
22 ди, 2023 шу

Газет арадувл 1923-ча шера
маьтсела бетга 1-ча дийнахьа денз

1973-ча шера
«Сердало»
газета
«Сийлен хьарак»
яха орден
еннай

ЮРТАРА ВАХАР

Галгїайчен юртбоахам
кийчлуш ба ялат чуэца

4

УНАХЦИЕНО

Унахошта новкьостал
хилар, дїа-юха баха
амбулаторни лифт
хиларах

5

ДЕШАР

Сурхо тїа хьалгьаь
йоалаш латт, 320
моттига лаьрхїа ишкол

6

ХЪЕХАРХОЙ ЯХЪ

«Россе укх шерара
хьехамча» яха
моттигера яхь
дїайолаеннай

8

КУЛЬТУРА

Галгїайчен эрсий
театро «Мизантроп»
яхаца водевилага хьажа
хьех

9

@gserdalo

vk.com/gserdalo

Дзен сердало

www.serdalo.ru

Доттагїала бувзамаш
Влаший гїо де чоаргїо йир

2

**Денала
НИКЪ**

«Победа» яха машен
— гїалгїай халкьа
дагалоаттама
мемориале

3

Спорта хьал тоалургда

Султиганаькъан Йоакъап

Федеральни оагӀоно гӀо деш, тоадергда вай республикерча спор-та хьал. Цох лавца дий-цар, вай Мехкадаь-ца дӀайихьача кхета-че, Россе спорта кулгал деча Матыцин Олега. «Матыцин Олегаца бер-кате къамаьл хилар тха тахан. Аз баркал оал цунна, вайна гӀо де гӀерташ хиларах.

Вайцигара спорта-цара кхоачамбоацараш дӀадовзийтар аз цунна, спортаца бувзам лела-берашта кхы а мотти-гаш эш, аьнна, дийцар. Вай кагирхошта тахан эг-гара чӀоагӀагӀа эшаш дола гӀулакх да, спортаца був-зам хилар», — белгалдир Махьмуд-Ӏаьлас ший телеграм-канале. Мехка-дас хьоахадир, республи-ке, дегӀа могашал эшаен-нача наха лаврхӀа спор-та моттигаш еза аьнна. Цу мугӀарерча наха чӀоагӀа еза тахан спорт, цар тол-маш доахаш а дуккха мот-тигаш я. Республикан кул-галхочо белгалдир, Рос-серча спорта хьалхалат-тачо, уж еррига мотти-гаш теркалӀе лаврхӀад, аьнна. Гуйран хьалхарча бетта вай мехка ва лаврхӀа ва Матыцин Олег, из дер-рига тохаргдолаш, эша-чунга хьожаргволаш. Мос-кве, массеж кхетаченаш-ка дакъа лоацаш хургвол-ча вай Мехкадас дувца лерхӀ, вай республикерча Мужечарча спорта мотти-ге тайп-тайпара яхьаш, ер-ригача Россе чемпионаташ дӀакхяхьарах.

Хоам бу, хий дӀакъовларах

Батайнаькъан Хьава

Вайна каст-каста нийслу, хий хьа ца доагӀаш. Цун бахьанаш тайп-тайпара хул.

Эггара дагадоацача хана, аргӀанара хин турба ийккхе е кхыдола бахьан нийслу цу дакъ тӀа. Бахархошта хьал-хашка дукха хаттараш отт цунца дувзаденна.

Цудухьа царна бахьан малагӀа да ховргдолаш, вӀашагӀбеллаб из хицара болх, — йоах Наьсарен ша-хьара администраце. Хоам бу, Наьсарен администра-це дакъ тӀа бахача нахага: Московски урамагӀа латташ йола насос юха а йохар ба-хьан долаш, цу дакъ тӀа а иштта Центр-Камаз оала-ча моттиге бахача наха а хий хургдац.

Влаший гӀо де чӀоагӀо йир

Султиганаькъан Йоакъап

Вай Мехкадас Келаматанаь-къан Махьмуд-Ӏаьлас, За-порожски областа губер-натор волча Балицкий Ев-гене влаший бувзам лела-бе чӀоагӀо йир, Петербурге дӀайихьача къамашта юкь-ерча экономически форуме.

«Баьча соцамах, шаккха оагӀоно влаший гӀо дергда, экономически хьал тоада-ра тӀехьа. Цьхана дӀакхяхьа

лерхӀ тайп-тайпара акцеш, кхетаченаш», — йоах тхога бенача хоамо. «Дог тийша ва со, вай яь чӀоагӀо, шаккха ре-гиона пайдане, беркате хург-хиларах.

Цьхана кхетаченаш дӀакхухьаш; бувзам, юкь-ера барт чӀоагӀлургба, влаший довзаргда», — белгалдир вай Мехкадас, чӀоагӀо еча каь-хаташта кулг яз деш. Балиц-кий Евгене аьлар, дукха ца говш, ПалгӀай мехка ва безам болаш; цигара хьал, гӀулакхаш

довза ловш ва ше, аьнна.

«Къамаш къестаду гӀулакх юкье доацаш, дуккха хӀамаш дӀа-хьа эцаш, юкьера був-зам чӀоагӀбеш дӀадаха деза вай. Тахан Украине чукхе-ста латта, зуламе даьнна, къа-маш къестадар юкьехоший-та йиш яц», — аьлар губерна-тора. Балицке белгалдир, За-порожски областера бераш, дуккха къамаш дахача пачча-хьалкхе; влаший барт, безам, лерхӀам болаш даха дезилга гойташ; Россерча моттигаш-

ка гӀолла чакхдаха безам ба шоай, аьнна. Журналистий хаттарашта жоп луш, вай Мехкадас дийцар, воккхача бизнесмена Гуцаранаькъан Микаила гӀо деш, кастта ре-спублике хьаелла лерхӀ бок-кха лерхӀам бола дешара про-ект. IT оагӀонца къахьегаш болча говзанчашта лаврхӀа колледж хьаелларгья респу-блике. Цига кагирхошта хье-хаш хургба, арахьара хьачу-боалабаь лакха говзал йола хьехархой.

Укх шера туристаш дукхагӀа хургба

Султиганаькъан Йоакъап

Укх шера вай республике кхо-ачаргбола туристаш, 115 эзар совгӀа хила тарлуш ба.

Цох лавца дийцар вай Мехка-дас Келаматанаькъан Махьмуд-Ӏаьлас Петербурге дӀайихьача къамашта юкьерча экономиче-

ски форуме. «Туханарча дий-нахьа, туризма гӀулакх тоадеш къахьег республике.

Туристашта эшаш йола хӀамаш ийеш, электронни никь хьехачунца йола маршруташ хьаеллаш, наькъа йистошка кемпингаш еш, болх дӀахьош латт цу лостамагӀа. ДӀадахача шера, республике баькха хилар

105 эзар туристаш, хӀаьта укх шера 115 эзар совгӀа хьаьший кхача тарлуш ба республике. Фонда хьал а 13% кхоачаш ай-деннад тха», — белгалдир Мех-кадас.

Украинерча тӀема доакъ-ашхой хьал хьоахадеш, респу-бликан кулгалхочо теркал-дир, тахан царна, цар дезалаш-

та мел эша гӀо лоаттадеш, хьо-жаш ба, аьнна. Доккха дакъа цу юкье лавцад бизнесменаша. Цул совгӀа, республике болх бе йолаеннай «Даьхе лораераш» яхача паччахьалкхен ганза мот-тигера филиал. Цу моттиго нов-къостал лоаттаду бӀухошта, цар цагӀарбарашта.

Шолже газ хьаахар Іаьдало теркалдаьд

Султиганькъан Йоакъап

Шолжа-Шахьаро доал деча даькъ тІарча цъхан урам тІа газ хьаауаш хилар Іаьдало ший теркама юкьейцад, из кхоачамбоацар юстардаккхара эшаш мел бола болхлой оарцагІбаьхаб, аьлар «Сердало» газетата шахьара мэре.

«ГІалгІайчен Шолже газ хьаауаш хилара хьал ший теркама юкьейцад шахьара кулгалхочо Іумаранькъан Аслана. Ерригача шахьара цу ГІулакхаца бувзам бола болхлой цу моттиге ба, уж ба администраце ГО, ЧС отдела болхлой, иштта МЧС газата хьожараш. Моттиг гобаккха чулаьцай полице низаца, наха цунах зулам даргдоацаш.

Газ хьаауаш йола моттиг дІакьовлара, цунна бахьан довзара бола болх дІаболабаьб», — йоах хьабайтача хоамо.

ХьалхагІа хоам баьбар, Хьоашаланаькъан урамаш машенашка газ чуовт-тача моттиге газ хьаауаш хилар бахьан долаш, шахьара цъхан даькъ тІа электро-снабжени лаьгІяьб, аьнна. Цу хана доккха дийлхача догІо даь зе дий хьожаш, газ хьаауаш моттиг йий хьожаш, болх дІабихьар. Доал деча даькъ тІарча Іаьдало дехар ду бахархошка, лоралуш хила яхаш. Нагахьа санна чоалхане хьал этта моттиг нийслой, газ хьаауаш йий хара фийла хилар дех.

Карелера хьаьший тІайцар ГІалгІайчено

Гаьгенаькъан Мартина

Карели оалача республикера викалаш баьхка хилар ГІалгІайче, аьнна, хоам бир «Сердало» газетата Шолжа кхалерча депутатий Совето.

«Дий дийнахьа хьаьшашта лаьрхІа программа оттаяьр, цунна юкьейоагІаш яр шинна а оагІонна балха кхетаченаш, ГІалгІайчен сийлен а исторе а моттигашка уж бигар. Цу тайпара, Кареле викалашта яйра

ЖІайрахьа кхалерча доазон тІара гІалаш. Хьаьший вайцига баьхка хилара бахьан дар, дукха ха йоацаш, миша кема дІаюха лелара субсиде программа кхоачашьеш, кІира цкъа миша кема лелара бола никъ хьабел-

лар», — йоах хоамо.

Белгалду, уж накъабоахаш «Магас» аэропорте баха хилар Шолжа кхалерча депутатий Совете кулгалхо Йовлой Мухьмад, цигарча администраце кулгалхочун ГІонча Йовлой Осман.

«Победа» яха машен — гІалгІай халкъа дагалоаттама мемориале

ГІазданаькъан Ахьмад

«Победа» («ГАЗ-М-20») яха машен, 2019 шера тушолла бетта «13 шера бІаьхка никъ» яхача мемориальни композице гойтам хинна дІаэттар. Из латт гІалгІай халкъа сийлен, дагалоаттама мемориала доазон тІа.

ХІанз, тоаяьчул тІехьагІа, ший моттиге юхаений из. Цунах дийцар «Сердало» газетата ГІалгІайчен культуран министерстве.

Белгалдаккха деза, из машен ГІалгІайчен вахархочоа Оздой Мусайна карагІдаьннар диц ца де оттаяь хилар. 1954 шера ший «Победа» яхача машена-

ца гаьнарча Казахстанера ГІалгІайче венан из ткъаь ворхІаза, Сталина бІехача гІюзаро мехкахбаьха нах шоай Даькъастен чу болабеш.

Оздой Муса ший машенаца 160 эзар километр накъа венан, иштта ах бІаь саг гаргга мехка воалаваь цо боккхийбараш, бераш.

Ший тІехьара никъ чакхбаьлча, «Победа» руль бебоаллаш тхьайсаьв из, цун кІаьдденна, денал дола дог юхасецад цу тІа.

2022 шера Оздой Мусай истори лоацача фильма ларде дижар, из даьккхар ва российский режиссёр Бекмамбетов Тимур.

4 ЮРТАРА ВАХАР

ЛоархIамеча
кхетаче дакъа
лаьцар

Газданаькъан Ахьмад

ГIалгIайчен дешара, Илман министра ГIонча Дудурганькъан Асхьаб дакъа лоацаш хилар СКФО профессионални юкьера дешар дегIадоаладара Стратегически сессе, из дIайихьар Шолжа-ГIалий тIарча Нохчий паччахьалкхен университетте. Юкьера профессионални дешар дегIадоаладара, цу даькъ тIа нийслуш долча кхоачамбоацарех дийцар гулбеннараша, Россешара Министерствон, профессионални дешар дегIадоаладара йолча института кулгалца.

Стратегически сессе дакъа лоацаш хилар, «РФ Кавказ» АО, экономически дегIаахара министрствон викалаш, Кьилбаседа Кавказа субъектий исполнительни Iаьдала викалаш. Стратегически сесси дIаяхьар керттара бахьан дар СКФО ГIолла юкьера профессионални дешара программа дегIайоалаяр. Цул совгIа, из сесси дIахьош, юкьера профессионални дешара даькъ тIа кердадараш юкьеодоладарга а хьежар, дIахо дешара моттигашта юкьера вIаший бувзам чIоагIбара дош а дийцар», — аьлар «Сердало» газетага ГIалгIай Илман, дешара министрстве.

Юкьера профессионални дешара программа дегIайоалаяро таро хулийтаргья, тахан экономика тайп-тайпарча боахамашка эшаш бола говзанчаш хьалкхебе. Из айхха бувзам болаш да Кьилбаседа Кавказа экономически дегIаахара программаца, цудухьа да из иштта лоархIаме.

Наьсарен
администраце
ший даькъ
тIарча
бахархошка
хоам бу

Батайнаькъан Хьава

Барайтгаза вIаштIара даьча цIен лифт болх беш хургьяц.

Цун бахьан да, из еррига чоалх еха хилар. Цул совгIа, наьха вахара кхераме из хилар а дIалоархIаш, цу цIен лифташ цьхан юкья совцаьй, болх бергбоацаш. ХIанз укх сахьате, говзанчаш царга хьожаш ба, цига хиннача хувцамех нахага хоам бергба.

ГIалгIайчен юртбоахам
кийчлуш ба ялат чуэца

Султиганаькъан Йоакьяп

ГIалгIайчен ахархой министрствос ГУПашца цьхана укх кIира дIайихьача кхетаче дийцар, ялат чуэца дезарах, ка бола ялат дIадера кийчо е езарах, аьнна, хоам бир «Сердало» газетага республикан юртбоахаме.

«Хаоттамга хьежжа доа-

цаш, ялат дIадийна даьлар. ХIанз мел бола низ тIабахийта беа ялат чуэцара. Ялат чуэцаш, доакъар кийчдеш, кIа дегаш йола техника тоаяь хила еза, иштта керда ялат чудохкара киркаш кийчье еза.

Вайна лоархIаме да, ца телхийташ, дикал ца йойташ, ялат лорадар. Вай геттара чIоагIа хьажа деза

ялата зулам дергдола дийна-таш ца хилийта, хIана аьлча цар телхаю ялата дикал», — аьлар юртбоахама министра ГIончас Келиганаькъан Илеза. Цо тIахьийхар шоай ханна хьа паччахьалкхен предприятие говзанчаш, болхлой, кулгалхой; карарча хана ялат чуэцара кийчо е, аьнна.

Боахамий гуллам дIахьоча хана белгалдир, массайол-

ча ГУПашка балха графиках ялат дIадера гIулакх дIадихьа хилар. Иштта бIаьстан молхаш тохаш дола балхаш а лерттIа йистедаьхад, оасар хьатIадаргдоацаш Iалашо яьй.

Кхетаче доакъашхоша белгалдир, мичча беса ара хаоттам хиларах, мехка юртбоахама кьаьгеамхой лаьрхIа ба карарча шера дика толамаш даха.

Хин гIулакх тоаде лерхI

Султиганаькъан Йоакьяп

Ахкан ха хьаэтгача, дукхача юрташка, шахьарашка баха нах хий доацаш бус, из дIа-хьа цакхачарах. Из гIулакх тоадара тIехьа, хин насосаш эца лаьрхIад лакхерча хьакимаша. Энергетикахи, ЖКХ гIулакхахи йолча министрствон кулгал деча Лоалахой Ахьмада дийцар цох лаьца, Мехкадаьца дIабихьача видеобувзамга ГIолла. «18 хин насос эца езаш да тахан гIулакх.

Ахчан гIулакхах йолча министрствоца дувцаш латт

оаха из карарча хана. Насосаш хьакхоачаш йола ха, ши кIира да. Из гIулакх дувцаш дола каьхат дахьийтад оаха республикерча паччахьалкхенна хьалхалаттачунга», — белгалдир Лоалахой Ахьмада. Ахкан денош хьаоттарца, эггара чIоагIа хий доацаш хала хьувзарех ба Пхьилекьонгий-Юртар бахархой. Из гIулакх тоаде, аьнна, Буро кIалхара керда ишкол ягIача доазон тIа гIув яккха лаьрхIад. Пхьилекьонгий-Юрта латгача бешкашка хий Ючуахийта аьттув хургба цу гIув чура. Из болх чакхбаккха 5,5 млн ахча эш тахан.

Ахчанцара кхоачам хинна баьлча, кхо бутт балалехь, из болх чакхбакккха хургба, Дала аьннадале. ГIув хьаергийола доазув а кьоастадаь латт тахан, хьалхара балхаш дIадоладаьд.

«Тухан латгача хана, хий доацаш вахар чIоагIа харца хьа, хала да. Хий дIа ца кхоачача наьха халонаш дика йовзаш ва со, цунга хьежжа, ма хулла дикагIа чакхдаккха гIерт тхо из гIулакх.

Хин турбаш, дукхагIойлча моттигашкара тишъенна, шоаш дуаргдар дIа яьнна я. Ше-ший арIагIа, тоадеш дIаваха веза из гIулакх», —

белгалдир вай Мехкадас. Цу гIулакха болча говзанчаша яхачох, хицара хьал тоалургдар Аьлтий-Юрта, Эса тIа хий хьатела моттигаш йича. Аьлти-Юртар хьалге езаца хий цIендеча станце мах 750,2 млн сомага кхоач. «Цена хий» яхача федеральни проекта юкьедаьд из гIулакх. Иштта кхьийолча моттигашка а дIабахьа беа цу тайпара болх. ТIой-Юрт-Долакха-Юрт яха хий хьатела моттиг тоае лерхI, 14 артезиански бурош теха. Хицара гIулакх тоаде гIерташ, республике балхаш дIакхухьа дикка ха я.

Наьсархочоа 300 сахъата балхаш де дезаш, суд яьй

Султиганькъан Йоакъап

Наьсарен вахархочунна, корта бохабу малар менна а волаш, машен лоаллаш хиларах 300 сахъата болх бе безаш кхел яьй, аьлар «Сердало» газетата ГалгIай Республикан тIахьожам лоаттабераша.

«Наьсарен прокуратуро хьаллаьцад, корта бохабу малар менна, машен лоаллаш хиннача водитела духъала хьадийлла уголовни гIулакх. ХьалхагIа цу тайпарча бахъанах из бехтокхаме эза хиннав», — йоах хоамо.

Судо чIоагIдир, хьалхагIа цу ишттача гIулакхах ше белгалваьнна хиннавале а, юха а Наьсаре, карарча шера наджгоанчхой бетта, машенаца корта бохабу малар менна из араваьнна хилар. Из соцаваьв Наьсарен-Шахьаре гIолла йолча Россе ОМВД ОГИБДД ДПС инспектора.

ГалгIай Республикан Магаса кхалерча судо яьча кхелах, из кьахьега дезаш ва 300 сахъата, иштта цунгара цьан шера ах шера кхы машенаца леларгвоацаш бокьо а дIаьккхай.

Унахошта новкъостал хилар, дIа-юха баха амбулаторни лифт хиларах

Муса Алоев

ГалгIайчен «Магас» аэропорте амбулифт болх беш хиларах, дIа-юха лелача наха новкъостал хилар, уж ба могошал йоаца нах. Цул совгIа, рейс кийчъеш михацарча кеман болхлошта а гIулакх хул цунах. ЛаьрхIа саг хьалъайвеш йола лифт ийцаяр, 15 миллион ахчах, предпринимателя Гугарананькъан Михаила новкъосталца, Магас яхача аэропорта совгIата лаьрхIа. Из, михацарча кеман кулгалхочо яхачох, доккха новкъостал да ерригача республиканна.

Амбулифт совгIат да, «САФМАР» фондо Магаса даь. Цо таро лу халла мара дIа-юха ца лелалаш болча наха кеманна тIабаха. Дукха ха йоацаш, Москве ваха эттачоа йоккхий халонаш нийслора цу даькъ тIа.

«Iаддал церебральни паралич оала лазар долаш ва, геттара хала мара лелалаш вац заапхой вордингащца. ХьалхагIа болхой из кулгаш тIа дIа-юха вигавезаш хулар, хIанз из царна хьалхара технико ду», — аьлар тхоца кьамаьл даьча Хьулахой дезала викалалаша.

Амбулаторни автолифт «Исузо» яьй, Магас аэропорто дIадеххача тайпара. Цо таро лу саг моллагIа долча михацарча кеман тIа ваккха. Из даьд лаьрхIаца технологех, шинна оагIорахъа саг хьалайвеш йола наIараш а йоаккаш. Аэропорта нах дIа-юха бигара болча боллой гIадбахарах тамаш елга а дац, хIана аьлча геттара атгача баьннаб цар болх, цул совгIа, могошал йоаца нах а кхера безаш бац шоаш Юлегарох.

«Кемаца лелар атгача даьннад, хIанз сагага дехар де дезац новкъостал де, яхаш. Тхо

аргIанарча новкъа даьккад Москвера сай йолаца», — аьлар Курскенанькъан Танзилас.

Из цьа новкъостал даь Ийнаяц «САФМАР» яха ганз вай мехкарча наха. Цун новкъо-

сталца ГалгIайче гIалаш тоаеш латт, иштта бусалба а кераста а наьха кашамаш тоадеш латт, туристашта лаьрхIа салола моттигаш еш латт. Из деррига а наха лаьрхIа ду.

МЧС балха тIара кердадараш

Султигананькъан Йоакъап

ЦIаьхха, цIи яьнна хатар хилча, эггара хьалха де дезараш хьалхадараш, болх дIабихьар МСЧ болхлоша. «Из болх дIабихьар, цIи яьнна хатар хилча, хье ца луш, шоаши шоай хIамаши кIалхаръяха нах Юмабеш. Цу тайпара хIама хилча, де дезараш дика довзаш хила беза бахархой», — йоах хоамо.

ДIабихьача балхаца дувзаденна дар, дукха нах болх беш йолча моттиге цIи ялар. Шоай низаца цIи дIайоае хьожаш бар цигара болхлой. Оттаяьча сценарех, болх-моттигера каьхаташи нахи чура арабаьхар, дIа-хьа ца яржийташ, цIи дIайоайир. МВД болхлоша шо-шоай аргIагIа дIакхухь уж тайпара, цIи яьлча наха де дезар хьалхадараш дола

Юмабалар. ЦIарацара хатар миччаьха, моллагIча хана

нийсдала йиш йолаш да, цудухьа эггара хьалхарча

аргIагIа де дезар довзаш хила веза вайх хIаравар.

ЧIоагIа догIаш делхарах, нийсденна кхоачам- боацараш юстардоахаш латт

БIарахой Муслим

ЧIоагIа догIаш делхарах, Наьсарен-Шахьаре а цьайолча моттигашка а зе хилар. Из меттаоттадеш, бIарччача дийнахьа кьахьийгар балха тоабо, аьлар «Сердало» газетата даькъ тIарча зарбан болх лелабераша.

Ерригача шахьаре сердал меттаоттайир, цу юкье МутаIалананькъан урамах Толийга бIоагIий а долаш; хиш цIендир, ГалгIайчен Водоканала беча хоамах, кхоана Московски урамагIа хин насос а хувцаргья.

Шахьара администраце болхлоша нахага дехар ду, эттача хьалах кхеташ хила, яхаш.

Наьсарен шахъара Іаьдал дахар, Аьлтий-Юрта хина хьалъеча Гішлонга хьажа

Батайнакъсан Хьава

Наьсаре эггара дукхагІа нийслуш йола хало я, хин кхоачам цахилар. Цун бахъан да бурув тега моттигаш кІезига хилар, йолаш йола хин турбаш тиша хилар.

Бакъда 2024 шера вай-цигара Іаьдал лаьрхІа да, из хаттар Наьсарен-Шахъара, Наьсарен кхален дукхагІа даькъ тІа кхоачашдаь дак-кха. «ЦІена хий» яха федеральни проект, «Экология» яха къаман проект хилар бахъан долаш, из чакхдаккха таро я.

Кхи а дІадахача шера хьалъе йолаяьяр Аьлтий-Юртар хин кхоачам бу Гішло, хІанз укх сахъате технологи дІадеххача беса 10 моттиге бурув тегад.

Цига баха хилар Наьсарен шахъара кулгалхочун ГІонча Куркъанаькъан Саварбик, «РосстройКонтроль» ФБУ викал МутаІалананькъан Илез, кхибола бехтокхаме нах. Уж хьежар Гішлон болх мишта дІабода, иштга мах оттабир даь даьнначоа.

Илдарха-ГІалий тІа Іаьржа хий дарах, Промыслови урам тІий Іодихъад

Муса Алоев

ЧІоагІа догІаш делхарах, Илдарха-ГІалий тІа Іаьржа денача Шолжо, Промыслови урам тІа цъхан юкъа тилла хинна тІий Іодихъар.

«Хий кІезига юхадаьннадале а, бахача наха хий чухьедара кхерам ба, къаьстта Балкоева, Дзаурова, Заречни, Больнични урамашка бахарашта. Нагахъа санна хьал талхаш хуле, уж нах цІеношкара арабаха безаргба», — аьлар телеграм-хоамо.

Шинна а оагІорахъа хьал-Іо водилга доацаш, никъ кьайла ба. Чоалхане хьал эттача моттиге, шахъара кулгалхой а цІаьхха эттача хьале болх бу нах а ба.

«Шолжа-Шахъарера хий чІоагІа айденнача боараме да. Массехк урам тІа баха нах цІеношкара арабаьхаб. Цига да деррига шахъара Іаьдал. Бахархошка хоам бу, оаз чІоагІеца ГІирсаца. Еррига техника кийча я», — аьлар шахъара зарбан болх лелабераша.

Сурхо тІа хьалъяь йоалаш латт, 320 моттига лаьрхІа ишкол

Султиганаькъан Йоакъап

ГІалгІайчен эггара Іалама хозагІа моттиге уллача юрта хьалъеш латт 320 моттига лаьрхІа ишкол, аьлар «Сердало» газетага республикан Гішлошгьераша.

«Из Гішло хьалъеш я мас-сайолча оагІорахъа чІоагІа хилара бокъонаш лораш, цун контрактах бола мах ба 291 млн сом. Укхаз балхаш деш я «Спецстрой» ООО», — йоах

ГІалгІай Республикан Гішлон министерствос хьабайтача хоамо.

Ший тамашийнача хозача архитектураца, из проект, 94 процентага кхоачаш, йистеяьннай ала йиш йолаш я.

Деррига балхаш даь даьннад. Говзанчаша, болхлоша кхозза вІаштІара яь йоккха Гішло хьал-Іир, 5591 кв. метр дІалоацаш.

ХІанз укх сахъате, цъадола кагий балхаш дича, из дІачуяла мара ца езаш я.

ГІалгІайче цъаьккха керда ишкол хургъа

ГІазданаькъан Ахьмад

Инаркъе бахача наха кастта совгІат хургда; таханарча дено дІадеххача беса йола сийрда, хоза, 720 моттига лаьрхІа ишкол хьалъярца. Из хьалъеш я, «Дешар» яха къаман проект кхоачашгьеш. Говзанчаша спортивни а иштга ловзарий а майдаш хьалъяь яьхай, чура

балхаш йистедоахаш латт.

«Проектах из ишкол кхозза вІаштІара яь я. Хьалхарча гІата тІа цъоалагІа классе дагІаца берашта лаьрхІа кабинеташ хургъа, столови, лорий блок, спортивни, санитарно-бытовой ченаш а хургъа; шоллагІа гІата тІа юхъанцарча классашта лаьрхІа ченаш, библиотека, де-

шара а актови а залаш хургъа. КхоалагІа гІат физика, биологи, хими кабинеташ йолаш да, иштга цу тІа я ашарий, логопед кабинеташ.

Проекта чудагІаш да, цу ишколе лифт хилийтар а, иштга хургъа могошал йоацаца берашта лаьрхІа чубаха моттигаш», — аьлар «Сердало» газетага ГІалгІайчен Іилман, министер-

ствон зарбан болх лелабераша.

Из ишкола хьалъяро таро хулийтаргъа Инаркъера № 12, 23 йола ишколаш дикка мукъаяха, цудухъа из ишкол юртхошта чІоагІа эшаш яр. Цу юрта бахархой, сатем боацаш, хьежаш ба из хьаелларга», — аьлар моттигерча яхархочо Совтанаькъан Пердовса.

ГалгӀайчен 40% совгӀа водителаш, новкъа машенаш гулъялар дезаш бац

Султиганакъан Йоакъап

ГалгӀайчен 40% совгӀа водителаш, шоаш накъа арабалача хана, машенаш дукха гулъеннача латтарбоаца ха хоржаш хул, хӀана аьлча накъа из мо йола моттиг дукха нийслуш я.

Цунна тешал ду карарча шера алтинга бетта юхъе «Сердало» газето 100 сага юкье дӀабихъача хоаттамо.

30% хиллал болча наха белгалдир, шоаш е лаьдала балха е кхыча гулакха машенаца араболоаш хилча, пхий-итт минот хьалха арабоал, аьнна. Цо таро хулийт дукхача машенашта юкье нийслуш, уж дӀаяха яларга хъежаш ха йоаеш дола хьал аттача даккха.

15% водителаш, цу юкье ца-

нийсбалар духьа, кхыча накъагахьа дӀаласт.

Цу дерригне а керттера бахъан да, вай республике машенаш лела накъаш тоадеш латташ хилар, иштта водителаша машенаш нийса целелаяр, ца йоагӀаца моттиге уж сецаеш хилар, накъаш дика цахилар.

Хаттарашта жоп луш хиннача дукхагӀаца нахага ладийгӀаца, уж мо йола моттигаш нийслуш хул дукхагӀаца дакъе базарашта юхе, йоккхий тикаш йолча, юрташка готтига накъаш долча.

40% хиллал болча наха белгалдир ГИБДД болхлой цу тайпарча моттигашка латташ хилар дикача оагӀорахьа латкъаш да, аьнна, хӀана аьлча хьалайна машенаш сиха дӀа-юха йоал цу болхлой новкъосталца.

ГИБДД болхлой рейда арабаьлар

Султиганакъан Йоакъап

ГИБДД болхлой рейд дӀаяхьа арабаьлар. Машенашца леларашта цар хьалхадаьккхар; шоай, накъа вахар лорадеш, накъашкара бокъонаш лоархӀаш хила, аьнна. Насаре-МагӀалбик яхача накъе тӀа цар дӀабихъар, «Машен сиха хехкарал дезагӀа да хьона, вахар» яха цӀи йола болх.

«Тахан тхо арадалара бахъан да, вай накъашка хулаш латта авареш. Машенаш сиха лехкарашца массахана болх бу оаха. Тахан массанена хала долаш, ма даггара оаха кьовсам лоаттабеш гулакх да из», — дийцар накъе тӀа латтача ГИБДД болхлочо.

Машенашка багӀарашта дӀадийкӀар, накъашкара бокъонаш ювцаш дола каьхаташ. Ший вахара санна, гонахъарча накъа вахара а уйла еш хила веза машенаца араваьннар. Сиха лехкача машенаша еча аварейх, вай республике дукха нах бовш латт. Боккъал а хьакъале, сабаре хила! Хила тарлу-ча зуламах лораде шоаш а гонахьа лелараш а!

ГалгӀайчен МВД хъежар «Граждански балхага»

Султиганакъан Йоакъап

Укх деношка, ГалгӀай Республике гӀолла йолча МВД министр гӀонча, чурча гулакхий полковник Николаев Роман, СКФО гӀолла йолча Россе МВД ГУ ЮкӀарча совета доакъашхо Гаданакъан Муса, граждански мониторингах хила мадездара баха хилар ГалгӀай Республике гӀолла йолча Россе «МВД медсанчасть» оалача ФКУЗе» (федеральни лаьдала унахцӀенон учреждени), аьлар «Сердало» газетага республикан бокъонашлораераша.

«Из акци вай боккхача мехка гӀолла дӀахьош я, цо Россе бахархой бокъонашлораера организаци тешам чӀоагӀбу, полице балха тӀа накъа тӀахьожам лоаттабе а таро хулийт», — аьлар из дӀахьош хиннараша.

Роман Владимировича, Йоакъана Мусас теркалдир процедурни кабинеташ технически оагӀорахьа дика тоая хилар, палаташка цӀена хилар.

ГалгӀай Республике гӀолла йолча МВД медсанчаства кулгалхочун декхараш кхоачашдеш

волча Дибаранакъан Ювназа белгалдир, ГалгӀай Республике гӀолла йолча МВД кулгалхочо цахаддаш цу урхаленна терко лоаттагӀах, ЛОР-отделе, УЗИ кабинеташка дикагӀиола обору-

довани латт, иштта молхашца эшаш бола кхоачам а ба, аьнна.

Иштта белгалдир мехка бокъонаш лораерий кулгалхоча, юкӀарча советаца цхьана, нахацара бувзам лелабара болх

дика лелабеш хилар.

Гаданакъан Мусас, болх йистебоалаш, коллектива балха дика мах бир, цар дӀахо а дика толамаш дахар ловш, къамаьл а дир.

ГалгӀайче «Лада Веста» машин лаьцай, йизза шоаш хьадаь малар чудолаш

Султиганакъан Йоакъап

ГалгӀайчен ГИБДД къаьсттача батальоно машин лаьцай, йизза корта бохабу цӀагӀа хьадаь малар чу а долаш, аьлар «Сердало» газетага республикан бокъонашлораераша.

«Шоай балха декхар кхоачашдеш, ГалгӀай Республике гӀолла йолча МВД ГИБДД ДПС хьалхарча рота болхлоша «Волга-14» яхача ха тӀа «Лада Веста» машенаца воагӀаца водителга юхасаца, аьнна, хоам бир, цхьабакъда из вӀалла шийна из цӀадоагӀаш санна, тӀех а ваьнна, Насарен оагӀорахьа хьалволавелар.

Насаре из саг соца а ваь, шоаш лаьттача ха тӀа юхавоалавир. Из хилар лоалахарча республикера вахархо», — йоакхоамо.

Машена чу хъежачул тӀехьагӀа, гучадаьлар бокъо луш дола каьхаташ тӀа а доацаш, тайп-тайпара корта бохабу малар чудола яьшкаш латтигӀа.

Цу тайпара 170 шуша пхи литр чуйодаш, 72 — ах литр чуйодаш яр. Цул совгӀа, цхьаккха каьхат а дацар царца, тораца хила дезадох.

Ший машенаца цхьана полице дакъе тӀа из Иочувигар, дӀахойодача хана тохаргда из гулакх.

Берий бешамий хьал техкар

Султиганакъан Йоакъап

Паччахьалкхено хьайийла йоацача берий бешамий хьал тахка арабаьлар, Магасерча администраце болхлой, шоашца берий бокъонаш лораерах йола комисси, дешара моттигашкара болхлой болаш.

«Цу балха керттера бахъан дар, Магасера берий бешамаш болх бе бокъо енна йий, цига-

ра санитарни хьал мишта латт тахкар», — белгалдир шахьара администраце. ДӀабихъача балхо гучадаьккхар, Магасера цхьа берий беш, лаьдалгара бокъо йоацаш болх беш йолга. Из болх кхы а дӀахобахьа лерхӀ вайцига.

Берий бешамаш хила еза, эшаш мел долча хӀаман кхоачам болаш, санитарни хьал лакхача боараме лорадеш, берашта цхьаккха кхерамзле йоацаш.

Берий кхерамзленах дийцар

Гаьгенаькъан Марина

Берашта кхерамзленах дувцаш, кхетаче дIайихьар Iаьдала болхлоша. «ВIашагIкхетаре керттера моттигаш дIалоацаш хиннараш бар МЧС, МВД болхлош.

Гулбеннарашта цар дийцар, наьха кхерамзле лораяра тIехьа шоаш беча балхах. Къамаьл даьчул тIехьагIа, МЧС болхлочо берашта гойтар; лозаваьча, гIо эшача сага новкъостал дар мишта хила деза. Цул слвгIа, берашта хьалхадаьккхар, цьха цIаьхьа хатар хинна хIама хилча, мишта хьовза веза, эггара хьалха де дезараш фуд», — йоах тхога бенача хоамо.

«Доккха баркал ала лов, берашца каст-каста кхетаченаш дIакхухьаш, царна нийсагIдар хьалхадоаккхаш, болх беча къаьнегамшошта», — белгалдир Магаса кулгалхочун ГIонча йолча Заьзганькъан Маккас.

«Россе укх шерара хьехамча» яха моттигера яхь дIайолаеннай

Газданаькъан Ахьмад

ГIалгIайчен столице XIV Еригроссе «Россе укх шерара хьехамча» яха профессионални яхь дIайолаеннай. Цун юкье дакъа лоацараш тIаийцар Магасерча №4 йолча берий беша-бер дегIадоаладара Центре. Цигарча зIамигача бераша, шоай хьехамчий новкъосталца, дукхача хьаьшашта

хьалхашка дицлургдоаца концерт делар, цар гойтар шоай ерига говзал.

«Моттигера яхь дIахьош яр хьехархочун, хьехамча шера чудоагIаш. Из дIахьоргда шин дакъа дийкъа. Яхь дакъа лоацарий балха мах оттабара бийхаб говзал лакха йола кхелахой.

Яхь дIахьош хилара баьхан да, деша даха ха йоацача берий

хьехархой балха говзал лакхьар, инноаце болам хьаллацар, иштта цар кхоллама таронаш йовзар», — аьлар «Сердало» газетага моттигерча дешара, Илман министерствон зарбан болх лелабераша.

Из кхетаче дIахьош, цига дакъа лоацаш вар ГIалгIайчен Халкъа Гуллама депутат, дешара, культура, хоамий политкан комитета кулгалхочун ГIонча

Хамхой Батыр, ГIалгIай Республикан берий бокъонаш лораяра викал Чахкенаькъан Зарема, иштта паччахьалкхен председатела ГIонча — дешара, Илман министр Боканаькъан Аьсет.

Яхь дакъа лоацаргда ГIалгIайчен дикагIча дешара моттигий викалаша — ялх хьехархочо.

МагIалбика кхале 125 депутат хоржаргва, тов бетта доал деча даькъ тIа хоржамаш деш

Газданаькъан Ахьмад

ГIалгIайче кийчо еш ба региона доал деча даькъ тIа хоржамаш дIадаьхьара, уж хила дезаш да 2023 шера тов бетта иттлагIа дийнахьа. Республикан МагIалбика кхале, шийтта юрт чуйоагIача даькъ тIа 125 депутат хоржаргва. ХIанз укх саьхьате беррига даькъ тIара хоржамхой хийцаб.

«Цигара хоржамий комиссеш вIашагIехкай политически партеша, доал деча даькъ тIара хьадайтача хоамаша, баьхаш а болх беш а йолча моттигаша могабаьча нахах. ЧIоагIбаьб 23 даькъ тIара хоржамий кулгалхой, хIаьта хоржамий комиссе шоай кхетаченашка беррига хоржамий секретараш, кулгалхой ГIончаш хержаб.

Даькъ тIара комиссеш вIашагIйохк гIе шера лаьрхIа, хIаьта уж хIанз ийнегара пхийтта сагага кхоачаш я. ДукхагIболча керда хержача наьха хоржамаш дIадаьхьара балха говзал я», — аьлар «Сердало» газетага МагIалбика кхален даькъ тIарча изберкоме.

Керда проект юкье йоалаергья республике

Гаьгенаькъан Марина

Вай республике йоаржае лерхI, «Пиарщикаш» яха керда проект. Из хоам тхога бер я, кагирхой гIулакхех йола республикера комитет. «ГIулой Аминас кхелла проект йоаржаяра тIехьа, кагирхой гIулакхех йолча комитете дIахьош, цу гIулакха йола уро-

каш я.

Укх деношка, журналист волча Чахкенаькъан Iаьлас Магасе дIайихьар, интернет-платформа, блог, кхийола социальни оагIонаш нийсса лелае Iоабеш йола семинар. Из накъадаргда, къонача блогерашта, пресс-секретарашта, смс-менеджерашта шоай болх хила

боагIача боараме дIабахьа. Лекцех, практически балхалатташ яр семинар. Дуккха кердадараш Iомаде аьгттув бар цига къонабарий», — дийцар тхога кагирхой гIулакхех йолча комитете. «Цу балха юкье белгалде деза лоархIамедараш-бакъдари наха эшашдари. Хоамаш керда хила деза; наьха деша, довза безам хургболаш.

Таханарча дийнахьа, социальни оагIонашка дукха моттигаш я, бакъдар кегадеш, наха харцахьа дIадувцаш. Цудухьа, эггара хьалха, хоам таьха беза, бокъонцадар хайча мара нахалбаккха йиш яц. Харцахьара хоамаш, бакъдоацараш доаржадар, геттара даьржаш доагIа во гIулакх да тахан», — дийцар Чахкенаькъан Iаьлас.

ГалгIайчен эрсий театро «Мизантроп» яхача водевилага хьажа хьех

ГIазданаькъан Ахьмад

Французски драматурга Лабиш Эжен Марена «Мизантроп» яхача водевила турпалхошца кхетаче хургья ГалгIайчен бахархой. Беламе пьеса гойтаргья хьажархошта республикан эрсий паччахьалкхен ашарий-драматически театре, аьтинга бетта 26-27-ча денешка.

Белгалдаккха деза, ГалгIайчен эрсий театра болх боккхача безамца тIаййцар селий мехкарача театра искусство езараша. ГалгIай актIараша водевилъ «Мизантроп» гойтар цигарча А. Салаватова цIерагIча гIумкий ашарий-драматически театре.

«Водевила «Мизантропа» довзийт наха юкьера кхоачамбоацараш, харцо, лочкIор, оапаш, Iехавар сага вахаре каст-каста нийслуш хилар, цига дакъа лоацача турпалхоша хьагойт, шоашта хетар чакхдаккхаранаькъаш лехаш хилар, «бакIдолчун-

на» моттиг цайисар», — йоах ГалгIайчен эрсий театре.

ГалгIайчен хьажархой таро хургья цихезача ГалгIай актIрий Лаьнанаькъан Ахьмада, Овшанаькъан Зарай, Куштанаькъан Руслана, Гайсананаькъан Султана, Кхорахой Сабинай балхана барра мах оттабе. Дукха ха я цар шоай хьажархой гIадбугаш бола актIрий болх бу.

ГалгIайчен бахархой, хьаьший тIахьийхар хоам бара

Султиганаькъан ЙоакIап

ГалгIайчен бокIонаш лораераша аргIанара кхайкарал дир вай бахархошка, иштта вайцига хьабаьхка Iеш болча хьаьшашка, нагахьа санна шоашта моллагIа дола наркоманеца дувзадена хIама хоалуш хуле, цунах, хьем ца беш, хоам бара, аьлар «Сердало» газетата ГалгIай Республикан бокIонаш лораераша:

«Хьамсара ГалгIайчен бахархой, хьаьший! ГалгIай Республике Голла йолча МВД наркотикашца кIовсам а тIахьожам а лоаттабара йолча Урхаллено тIахьех беррига сакхетам бола бахархой а иштта вайцига Iеш бола хьаьший а, шоашта наркотикашца дувзадена моллагIа хIама нийслуй, уж йохкаш, е эцаш, е шоашта лелаеш хилар хоалой, тIехьа ца тетташ, цунах хоам бе «WhatsApp» и «Telegram» ухк номерах: 8-999-493-07-07».

Регионе Голла наркотикашца дувзадена хьал тахан чоалхане дерзаш латт, ди тIехьагIа дукхагIа хулаш боагIа цу юкьеэза кагирхой; анаша, героин, иштта кхьйола молхаш лелаеш бола нах.

Цунца дувзадена бокIонаш лораераша белгалду, цу моча бIехача Гозара духьала кIовсам лоаттабар вай массане а юкьера Гулакх да, яхаш.

«Ковчег» оалача мах беча моттига даьшта тIадиллад, гонахьара доазув тоадар

Батайнаькъан Хьава

Наьсарен Центральни даькъ тIара болхлой баха хилар «Ковчег» оалача ТI. Из тIайола доазув тоадара болх дIабахьа безилга хьалхадаккхар. Мах беш йола моттигаш, кхьйола тикаш шоай доалахьа ерзаяьча наха, гонахьара доазув чулоацаш, лостам бе беза.

ХIанз ухк сахьате «Ковчег» яха мах беш йола центр тIайола доазув геттара тишденна, цхьаккха тайпара лостам боацаш да. Наьсарен-Шахьара кулгалхочо Йовлой Урусхана теркам тIабахийтар цу деша, из кхоачашдара де дезар тIадиллар цох бехктокхаме болча болхлошта, ше кхетаче дIаьшош.

Тахан Центральни даькъ тIарча администраце «Ковчег» ТI тIайола доазув тоадаь даккхара пхи ди ха еннай, нагахьа санна из кхоачашдаь ца хуле, «Ковчег» ТI доазон тIара болх соцабергба», — йоах администраце хьабайтача хоама тIа.

ГалгIай паччахьалкхен драмтеатре — «Ца хилча ца воалаш, хинна лор» яха спектакль

ГIазданаькъан Ахьмад

ГалгIайчен паччахьалкхен Базорканаькъан Идриса цIерагIча драматически театре «Ца хилча ца воалаш, хинна лор» яха спектакль гойтаргья. Французски драматурга Мольер Жан-Батиста, хьажархой массехк бIаь шеренга

юха тIехьашкахьа бугаргба, юрга кхийнача, хIаман бала боацача, бакьда эхь хеташ волча зIамигача сага, массанена лор ва мотташ хиннача Сганарела карагIдаьнна дувцаш.

«Сганарель сихлуш вацший гIалаташ нийсде, оапаш бувцийт цунга дорхача фу-

сам-нанас. Бакьда ше керда каралаьца гулакх дика дIадахьа а, дика гулакхаш де а таро хул цун. Цунца цхьана, из боккIал лор ва мотташ болча наха цунна дика мах лу, бала боацаш вахаш хул из», — яхаш дувц спектакло. Геттара чоагIа теркам тIаоз цо, ГалгIай паччахьалкхен драмтеатре

спектаклага хьажа баьхкарий.

Цихезача французски комедиографа пьеса оттаяь я республикан халкья артистка Ахкилганаькъан Фатима.

Спектакль гойта лерхI Наьсарен-Шахьара культуран цIагIа. Кагирхой таро я Пушкина картах цига баха.

Гарчакханакъан Сали

Вай къаман таханарча доккхагдолча ноахалах бола нах баъ хиннаб, Сибре дигача хана. Мичахъа ваъв хъо аьнна хавгтача, луш дола жоп хул Казахстане е Киргизе, хлана аьлча цу моттигашка 13 шера Изап ла дезаш хиннаб глалгай, юха шоаш баъхача мехкабаллалца. Иштта ва тахан аз вувцаргвола Чахкенакъан Билан а. Из ваъ хиннав 1953-ча шера Алма-Атински кхалерча Весёлая Жизнь яхача юрта. Цу тайпара ции йолаш колхоз а хиннай цига. Цъха хламам да укхаза белгалдаккха дезаш, мехкабахъача наха-м дукха сакъердам болаш моттиг хиннац из, цар кер чу йоккха сагото ялларах. Мохк бохалла Билана да Алсбика Иадал-Керам Насар-Керте ваъхав, бакъда барайта шу цул воккхагвола воша Осман (глалгашта из дагавоагпа парте обкома секретарь санна) вахаш Шолжа-Галий тла хиннав. Влштгара даъча ценошка Иеш вола ший воша волча хъоашалгпа ваха волаш, цигара Ювигав Иадал-Керам Сибре.

Дукха ца говш, вай арадабахъачул тлехъагпа, да длаваьнна цар. Воша а Осман вахача юрта сецав, Кустанайски областе баъхача ший тайпан а гаргарча а дуккхача наха гю даьд цо, царна аттагпа хургйолча моттиге уж баха хъехаш, дуккхабараш цу наькъаца Алма-Ате кхаьчаб. Цига вахаш хиннаца Иадал-Керама ше балха длаэцийтар духъа, кхо шу ха тлатеха паспорт даьккхад, из ше 1931-ча шера ваъ хиннав. Гараже автослесарь волаш балха а этта, тлаккха шоафара курсаш а яьха, вай цадахккалца машена тла болх беш хиннав из. Дикка боккха дезал хиннаб Солбик-хъажий Алсбика бараш, ши воли, пхи йоли хиннад цун. Вежарий хиннаб лакхе хъоахабаь Османи Иадал-Керами; йижарий — Гайшет, из маьре хиннай, Сталинград бахъан тлом беш, веннача Пхылекъонгий Абога; Марем а Пхылекъонгий Хамарзийга хиннай; Хади хиннай Гаьгенакъан сагага, Кайпа — Йовлошка, Мадина маьре хиннай Дарсиганакъан Махъамадага, тлем тла волаш ше есарал вигача, кхозза ведда хиннавар из, эггара тлехъа водача хана вагона чура кийленна теха улгаш влшагпа а даьха, цига гюлла чухкхосавенна хиннав из а цун новкъостий а. Берлине кхаччалца тлом беш, длаваха хиннав из, цигара цлавеча Шолжа-Галий тларча ГРМЗ яхача заводе токара болх беш хиннав. Билана яхачох, цун сурт хьалтеха даьллад Москверча ВДНХ. Чоагпа денал долаш саг хиннав яхаш вувц из. Хала баъхача

Гшишлонхо

Чахкенакъан Билана вахара, къахъегама наькъах

Чахкенакъан Билан — Яндаре Малсаганакъан Гайрибик ваъхача коа

бале а, ийс дезалхо хиннав Махъмадеи Мадинатеи. Ийссе а лакхара дешараш дийша, шоай балхаш дика де ховш нах хъахиннаб царех. Цъхаькха цъха моттиг а ювца безам ба са цу цен най-царашца ювзаенна. Аз ма аллара, Гайшет йига Абои Марем йига Хамарзеи цъхан тайпан бале а, шоайла кхоачара хиннабац. Шаькхе а нийсвеннав уж Сталинградерча тлем тла, Або тлем тла вийча, ваха цъханнахъа госпиталера киси а леа, бусалба къамач вола татре а воалава, ший тайпан воша Сталинграде длавелла хиннав Хамарзас. Иштта чоагпа лорадеш хиннад вай даьша къаман, бусалба дин Иадаташ.

1952-ча шера Иадал-Керам 21 шу даьнна хиннав. Уж баъхача дукха гаьна боацаш, Иеш хиннаб Эккажкъонгий-Юртура Исмейланакъан (Йовлой). Цъхаькха бахъанца цу тайпан Бахъаудина Лейла яйза а яйза, из йоалаю Иадал-Керама. Из йоалаю шу доаллаше, малхавоал воккхагвола Билан. Цъха клянк, йийг дладоал цар, зламига долаш. Хлаьта а, оалаш ма хиллара, шийна тлехъа дика доацаш, во дагпац. 1957 шера шоллагпа воу Лейлас, из вай мехка дика вовзаш ва. Ийса ва Базорканаькъан Идриса церагача драматический театра директор, глалгай гюрваьнна актёр. Иштта цъха йиша а я Билана, Наташа вайцигарча ашарий ишколе фортепьяно хъехаш я. Болх бу цо берий беша а. Культуран гюрваьнна болхло я Наташа. Из вай цадаькхачул тлехъагпа 1959 шера яьй.

Вай мохк меттаоттабаьча хана, Билан диь шу даьнна мара хиннавац. 1957-ча шера шоаш арабаьхача Насар-Керте а ца водаш, Шолжа-Галан юххе уллача Ивано-

во яхача моттиге ваха вода Иадал-Керам, цига ценош а дийя. Берашка дешийта дикагпа аьтгув хургбола, шийна хъабе болх хургбола никъ лехар цо.

Бакъда уж баха хайшача моттиге гаргарчарех, бовзачарех саг вацар, кхоачарбараш а воша Осман а шахъара юкъе бахар, цудухъа царна гаргагпа хургвар де хъежар Иадал-Керам а. Кирпишкх даь, йиь фусам йола ценош дале а, уж дехка а дехка, ший дезалца ваха хъавера из цермашена вокзалан дукха гаьна боацаш хиннаца Рабочи оалача урам тла. Кхо класс Билана Иванове йоаккх, длахо кердача моттиге, кердача № 41 йолча ишколе деш.

Дезала да халла балха отт «Грознефта» гараже. Длаэцаш хиннабац цига нохчий, глалгай балха. Цу еригача гараже цъха нохчои цъха глалгаи мара хиннавац. «Маз» яхаш машенаш яр цу хана, бларгайча кхоачам болаш, сел низ болаш, дехъа-сехъа бата тла, мотора уллув, нал бар мотташ ва со цун шинна оаглон тла, ший тайпара лаготип санна латташ хиннар. Машена боккха низ ба яха маан дар из. Цу тайпарча мухъ кхухъаца машена тла вар Иадал-Керам болх беш. Бахъаудина Лейла чоагпа яьй йолаш саг хиннай, бераша дикагпа дешаргдолаш, каст-каста оалаш хиннад, шун даь-веший Османа бераш дийша а, парте обкома секретара бераш да, яхаш, леларгда; дешанза хуле, шух шоафара бераш да яхаргда. Билан аьрдагпа клянк хиннав, зламига волаш. Цъза з дийнахъа шозза нана хъальехаш хиннай ишколе. Хиннай са нана укхаза тахан аьлча, волле цъаькха а хъайоалае аьле, эккхавеш хиннав. Харцахъа лелилга даьга длааргда аьлча, Билана топ тоха езаш хиннац. Балхара чу а вена, лаьрженна кулгаш дулаш воаллача даьга дладувцаш хиннад фусам-нанас: дешаш вац, харцахъа лел, шиаш йоах... Цлаккха берашта етгаш оамал хиннац даь, фу дергда, оалаш хиннад, са кулгаш ма гой цунна, со мо тракторист хургва-кх цох тлаккха. Классе цъха эрсе, цъха нохчо, цъха глалга мара воацаш; юхе мел бисараш эрмалой, желтий, жугтий хиннаб. Дика хъехаш а хъехархой толашагбараш а хиннаб цу ишколе. 1970 шера ишкол яьккха воалл хланз зламига саг ала мегаргдолаш хинна Билан. Аттестат геттара дика деце а, хлаьта а кхоъаш, йиаш йолаш дар. Юрташкка, кхалешка хъаденнача пхиаш латтарашта нийса хиннад Шолжа-Галий тла цо хъайцар. Цигара деша отта Юбаьхкараш, шиаш яьхе цлаболхаш хиннаб; хлаьта акхар классе мел хинна 30 саг, верригаш лакхарча дешара моттигашка длаэтта хиннав, цац ца къасташ. Иштта дика хъийха хиннад царна шедола Илма. Хъехархой чоагпа хиларал совгпа, бераш шоаш хиннад тлателла къахъегаш, дешарца чам болаш. Юхъанца лорий институте ваха ловра цунна, бакъда вайцига яцар лорий институт. Республикал арахъа длаваха везаш

дар гюлакх. Дас оал, хъо арахъа длавахийта, ахчан низ лоаттабета таро яц вай, укхаза цларга хургволаш, цъханнахъа деша длаотта. Мехкъаьтгахо хилча, кулг тоханза йолча хъунашка лела везакха укхаза, бурув детташ, аьнна, из хъатлаэцанзар цо. Хъехарчун дешар деша а йиш йолаш вар из, цъхабакъда цох ший болх хетанзар. Еригача балха говзалех Гшишлонхочун гюлакх дикагпа хийтар зламигача сага. Цига деша вахар из. Цу тайпара хлама дикка тайпан нах сомбаохаш а хилар. Билан Гшишлонхочун дешар деша вахав, аьнна, дешара тлабийрзар дуккхабараш. Ше каралаьца никъ длачакхъаьккхе, Гшишлонхо хул цох. Цъхачарна магацар цу балха тла саца, хлана аьлча, цена болх бацар из, хъамча иккаш йийха лела везаш хулар, хотта кегабеш, цкъаза барт бетта безаш нийслора, массагпа нийслу балха тла. Билан, ше хержача гюлакха тешаме волаш, хъавенав таханарча денга кхаччалца.

1975-ча шера институт яьккхача, къаьнарча эрсий Псков яхача шахъар тла къахъега длаьхожаву вай мехкахо. Шин шера болх бергболаш из моттиг хержар Гшишлонхо ше вар. ДСК (ценош деча комбинате) мастер а прораб а волаш хилар из цъхан юкъа. Билана яхачох, прораб яха дош масане а кхетадац, из да лоацдаьча шин дешах хъахинна, чоалхане цердош. Прозводитель яхачох хъахиннад «про», работ яхачох хъахинна да «раб». Уж ши дакъа влшагптехача хъахул «прораб». Цкъаза деша айтгача студенташ а ховш хилац, фу саг ва прораб, миштад цу деша маан. Вешата аьлча, цун балха декхараш дар болх мишта бу а хъожаш, из нийса хъабайтар. Пскове волча хана, еригача областе гюлла ценош деш, командировкаш хила везар. Цу областе дика гобаккха ва глалгай зламига саг. Порхов, Дно, Добручи, Великие Луки, Пушкина цераца ювзаеннача моттигашка Михайловске, Тригорске хиннав. Пушкина Гувнаш оалача цъха ца даьд Билана а цун новкъосташа а. Цига къахъегаш болаш, Пушкина цайш хулаш хиннад, уж бларагадайна, царна юкъе дакъа лаьца ва аьтинга бутт болалуш вай Гшишлонхо а. Дуненна цихеза нах хулаш хиннад цига. Йоккха майда хиннай баь тла, сцена латташ. Цунна гонахъа къамаьл де, байташ еша гуллуш хиннаб нах. Шоай хана цу тайпарча цайшта юкъе дакъа лоацаш хиннаб Цветаева Марина, Андроников Ираклий, Абашидзе Ираклий, Медея Кахидзе, Кугультинов Давид, кхыбараш. Биланац болх беш вай республикере кхы а ши нохчо хиннав. Цига шоаш даьккхача шин шера, цу цайга хъажа таро хилар вай мехкахой. Цаваха яьлча, цигарча (ДСК) хъакимаша чоагпа дехар даьдар, Левалара хъо длахо а болх бергболаш, аьнна. Чоагпа барт болаш, дика къахъегамхой бар цу клялха хиннараш. Цига лургйолаш квартира а

яр. Бакъда дас цлавехаш хиларах, ца ца веча ца волаш, юха а ший мехка вера из. Дуккхача моттигашка ухаш а, мохк бовзаш а лийлар из цига волаш; Минске, Таллине, Риге, Питере, Бресте ваха таро хилар, дуккха хоза дагалоацаш а дусах. Эрсий баха а салаа а ховш нах ба, царех длатаравийрзавар Билан а цу наькъа. Цигара цлавена, Беканаькъан Мухъмад участка кулгалхо волаш, СпецСМУ –10 болх беш цъха шу доаллаше, эскара ваха вийзар. Эскаре амал де дезар Челябински областерча Каргалы яхача моттиге. Стройбате а волаш, Солнечни яхача городоке лаьтга клялха латтача ракеташта шахташ еш вар из а цунцара эскархой а. Билан эскара дарже вар, институт яьккхача цунна еннаяр лейтенант яха ции, цул тлехъагпа воккхагвола лейтенант а хул цох. Цигарча городоке дар кинотеатр, ресторани, кхыйола салоама моттигаш. Цига водаш хилча, пропуск хила езар. Наха юкъе «Сатана» оалача ракеташта ле моттигаш еш вола участка кулгалхо вар лейтенант, цунца цига амал де кхъачавар Беканаькъан Иалаудин а. Цъхана къахъегаш хилар уж, вай герзашцарча нийзий мулараш чоагпдеш, тлера ноглараш хьал а деллаш, боеголовкаш йола унзара, гаьнна длайолха рекеташ Иалашъеш. Иалаудин дика Гшишлонхо вар, яхаш, дагалувц новкъоста. ЧИУСе къахъегама-технологически отдела кулгалхо волаш болх беш хиннав из, кхелхав ши шу хьалха. Нохчий мехка гюрваьнна Гшишлонхо яха ции а, квартира а, кхыдола пачахъалкхен совглаташ а деннадар цунна.

Эскаре болча юкъа цар дакъа лоац ракетий ший «майда» далуча юкъе. «Майда» яхилга фуд? Шийкхъо километр цхарал теха хъакъоастая моттиг я из, цига ракета шахта я, цунна кулгалду пульта, ха ду пункт, вешта аьлча, 7-8 Гшишло чуьйоагпа цунна. Хьалха дувца йиш йолаш дадар уж хламаш, хланз царех къайле йола хлама лархлац. Цига уж хъаеца хана, 1978 шера, шоашта влалла ца ййнача Гшишло еча материаалех пайда эцаш хиннаб укхаза къахъегараша. Дика ахча а луш хиннад цу балха тла барашта. Цу хана дикача машенац 5000 сом мара доаккхаш хиннадац, хлаьта Билана ше цлавоагпаш 5500 ахча, дукха совглаташ, грамоташ ера. Кхыметтел «Полёт» яха сахъат а деннадар цунна. Цига парте а длаийцавар ши новкъост. Ткъаь пхий шера эскаре гюлакх де ле, яхаш, дехар дир.

Кхыча дешашца аьлча, вайцигара Гшишлонхой сий долаш, лоархлал бар цига. Урхаллен кулгалхо хиннача майора, подполковникаш, полковникаш хам бора цар. Дукхагпа вай эсарашца болх баьраш, цар Юмабаьраш бар узбеккаш, таджикаш, дукха цленхашта хламаш царна хьалхадаха, каредерзаде дезаш хулар. Къахъегача салташта лотор мишта де деза дувцаш ваьлле, чувеча бийсан наб ца юлуш, бларгаш лазаш

Чакхенакъбан Билан, Махьмад-Сали, Гийса

хулар хийла. Цул совгӀа, даим мух болаш, цкъаза 40 градусага кхоачаш шелал йолаш моттиг хиннай из. Солнечни хӀана оалаш хиннад цу моттигах? Шийла яле а, мух хьекхе а, даим малх хьешаш, морхаш йоацаш хиннай из моттиг. Иштта хул йоах Билана космодромашка а, цига догӀаш, морхаш геттара кӀезига хул.

1978-1979 шераш амал деш даьхачул тӀехьагӀа, юха ший СпецСМУ-10 кхьехьа аравалар, хӀанз участка кулгалхо вар Ӏарчакханакъбан Султана Ахьмад. Из РСФСР гӀорваьнна гӀишлонхо санна воззаш ва тахан. Из тувлве мегаргвац Ибрахима Ахьмадаца. Ромашкин яхача кулгалхо чоаи цуни юкъе цагоам боал. Ахьмад дӀавода ДСК, цул тӀехьагӀа эрмалой мехка. Цунна когаметта участка кулгалхо а оттавеш, балха лакхву Билан. Хьалгьеш лаьтта ацетона завод кхоач цунга юхьанца, сеца лаьтта болх дӀахо хьабий, из Ӏаьдала дика дӀаьла карагӀдоал цу даькъ тӀарча кердача хьакима. ДӀахо Аргуне кхьехьег цо, панелаш хьаеча, цул тӀехьагӀа «Пищемаш», шекар деча заводашка. Шолжа-ГӀалий тӀа массехк ишкол ю вай мехкахочо: микро-районе 2500 моттиг йолаш (из гӀишло университета дӀалу); ипподром йолча оагӀорахьа 1500 моттиг йолаш; 8 марта урам тӀа 1600 моттиг йолаш; № 22 йола ишкол; швейни-кӀада ду объединени, МагӀалбикера маькх еча завода гӀов, бакьда из гӀишло тӀехьагӀа цигарча ДСКана дӀаенна хиннай, маькх ю завод йолаьла-лехь. Иштта Шолжа-ГӀалий тӀара парте обкома керда цӀа, «Нохчий гастронома» юххе даьгӀа йлхайт-таза вӀаштӀара даь цӀа деча кхьехьийгад. Цу тайпара обкома цӀа Союзни республикашка а хинна-дац, автономни республикашка меттел; хӀаьга 16 гӀат дола цӀа ерригача Кавказе эггара хьалха даьдар нохч-гӀалгӀай мехка.

Из цӀа деш шоай технологи-ца гӀо даьраш хиннаб эрмалой. Из дӀадоладаьраш кхьыбола нах хиннаб; чакхдаьккхар, Ӏаьдала дӀаденнар хиннав Билан. Шолжа-ГӀалий тӀа тӀехьара Билана баь

болх ба, «ЧечИнггражданпроект» чуйолча цӀенна хьатӀахетта яь гӀишло. Перестройко юкхьабь-ккхар из болх а, массехк гӀат хьал-даьчул тӀехьагӀа. ДӀахо тӀом бола-лу, Ӏлдарха-ГӀалий тӀа воагӀа из ший дезалца.

Бакьда цига кхо бутт мара бак-кхац. 1994 шра оагӀой бетта хьал а вайя, 1995 шера саккура бетта юхавода Шолжа-ГӀалий тӀа, дакъа лоац йохаьгӀа гӀишлош меттаотта-еш, кердаяраш хьалгьеш, Араке-лян Гамлета Ставрополерча фир-маца вар из кхьехьегаш. Цига дукха хиннай цу заман чухьа цу тайпара гӀишлош ю фирмаш: Москвера, Питерера, Тулера, иштта кхы дӀахо а. Массехк наьха цӀа тоаду Билана а цун новкхосташа а. Дохадаь хинна шоай цӀа а ков а хила дезача куце доаладу. Цул тӀехьагӀа, цу чу баьхаб Билана данана. Карарча хана уж боацаш ба. Цу хана кхийна дезал болаш вар из. «Терек» яха банк тоаю, пхи гӀат дола массехк цӀа хьалгьотта-ду, Черноречера, Старосунжера, ГӀой тӀара хий лоаттаду моттигаш тоаю. 1996 шера балха гӀулакх талха мегаш дар, цудухьа ардара бетта из фирма дӀайода, билан Наьсаре цӀаваогӀа. 90-ча шерашка яьссача моттиге ийца уллаш ши лаьтта дар цун. Уж ийцача хана, ахча доадир-кх аз аьнна хеташ хиннав из, гобабккха ши-кхо цӀа мара хӀама доацандаь. Бакь-да вайцига цӀенош сиха ду. Дача санна, беш санна дӀалеладергда-кх яха уйла хул цун. Амма Шолжа-ГӀалий тӀара, Хирашкахьара ва-харах беха баьккхача наха хьалгьизай из моттиг. Иштта дар, сона дагадоагӀаш, Магасе а. Гобабккха саг кьайлавоаккхаш йорхӀаш мара хӀама дацар хӀанз со вахача, дӀа-юха хьешача унзарвоак-кхаш сурт дар из. Карарча хана, нах баха Юхайша, йовзаргӀоацача яьнна из йист. Цу шера цӀенош а даь, дӀачувахав Билан. Шаьккха воӀ вӀаший юххе вахаргволаш ий-цадар цо уж лаьтгаш.

ВоккхагӀвола воӀ дукха гаьна воацаш, цӀенош даь ваха хайча, юххерча лаьтган тӀа сомий беш дӀагӀай фусама-дас. ШоллагӀвар а саг йоалаь, «105 массив» оала-

ча квартире ваха дӀавахав, ший дезалца.

Укхаз бокьонца ваха Юхайча, «Неон» яхача моттиге хьаким хин-нача Эсенаякъбан Хьамзата дӀавех из ше волча, цига прорабал аравол Чакхенакъбан Билан. Ерригача Магасе кхо цӀа мара хиннадац цу хана: Президент вагӀа моттиг, Министрий Совет, Парламент. Пхи километр канализаци ю Билана Магасе. Цул тӀехьагӀа 5-6 моттиг хувц цо, кулгалхоша болх хеттача тайпара дӀа ца бохийташ.

«Мальгесаца» болх беча хана, Лейме бераша салола лагерь яьр из вар. Иштта цо яьй Центркамазера № 5 йола ишкол, Шадажанаъбан Беспланаца Центркамазера коттед-жаш, Магасера казначейсвоц цӀа. Ишкол «Марем» еча хана, цига нийсвеннаца Билана Ӏаргайнай канализаци еш 5 метр кӀоарга харцахьа аькха лаьтта. Царга иштта ма елаш, ЮтӀахарцаргда шоана лаьтта, аьнна, дӀавахача укхунга ладийгӀадацар кагий-ча наха. Цо аьннача тайпара, лаьтта ЮтӀахаьрца, 5 зӀамига саг кӀалвахавар, царех ший леш мот-тиг нийсвер цига. ТӀаккха кертерра инженералла из ишкол хьалгье дӀавех йоккха поалхам йола гӀишлонхо. Цьбаккха хӀама ховш, каьхат долаш бацар цига кхьехьегаш хиннараш.

Технадзорера Гадаборшакьон-гий тайпан саг ю а вийха, шедео гӀулакх хьаметтадоаладир цо, хила дезача тайпара. Мастераш а прорабаш а Юмабир, дала деза-рашта удостоверенеш а дӀаделар. ТӀаккха мара болх дӀахобаьханзар Билана. Из чакхьаллалца кхь-хьег, цкъаза бус 2-3 даллалца дукха га везаш а нийслора. ХӀанз лакхе бетон хьалтелаш машенаш-насосаш я, цу хана кранаца яьш-каш хьалгьийеш, дӀалуш хиннай бетон. Берригаш чубахача, бетон хьаеш боакхарашка, крана тӀа вагӀачунга хӀама дуийташ, водителаш дӀагӀоргбоацаш... МасагӀа дар бийсан из хьажа везаш хинна гӀулакх. Пхи гӀат дола цӀа а ФСБ чуйола гӀишло а яьй вай мехкахочо. Из еча хана, кашамаш а цхьац-ца археологеца ювзаенна хӀамаш а кораяь хиннай цига. Цига Бурков яха археолог хьавийхар а участ-ка кулгалхо хиннав. Чакхенакъ-къбан Жабраил, дукха цу гӀулакхаш дош ца хеташ, Гийнав. ДӀахо а ший болх дӀахьош волча Билана нарко-

контрола цӀа а даьд вай столице.

Лецинзионни палата, архи-ва болхлой цӀа, наьха доала-хьара гӀишлош яьй. Наьсаре-ра МутаӀаланаъкъбан Хьажбий-кара цӀерагӀа урам тӀара кӀалха повал йола «Стройторг», «Гале-рея», «Академия здоровья», Йовлой Сулумбик-молла ваьха цӀа, «Алиф Молл», кхьадараш Билана кхьехье-гамах кхолладенна.

Саг цо эскаре волаш йоалаь-ьяр. Амал де водаш, иййха ягӀар из. Цьхан бетта ха я сона, нускал цӀадоаладилца, аьнна, дехар дича, военкоматерчар ладуьгӀа тиганзар. ДӀавигар, иштта дагӀаш нускал а долаш.

ДӀакхьаьча дукха ха ялале, ко-мандирага нускал цӀадоаладилца цӀавахийта со, дийхар зӀамигача саг. Вокхо, цьбаккха духьале ца еш, цӀавахийтар. Дабий-Юр-тарча Кьоастой Махьмад-Гире Марем цӀа а йоалаь, эпсар хила-рах ваха цӀа а денна, ший фусам-нана шийца дӀаюг цо. Мах беча наьха училище яьккха, «Нохчий гастроном» кхьехьегаш яр из, йов-зача хана а цига кхьехьегаш хила-рах яйзаяр. Карарча хана пхиь де-залх ва Биланеи Маремеи: кхо кӀаьнки ши ййиги. Боккхалга-зӀамагӀалга хьешача, уж дӀаьзбе беца укх арӀагӀа: Заур, Зали-на, Артур, Фариза, Калой. Берри-гаш дийша ба, эггара зӀамагӀвола Калой саг йоалае кийчлуш ва.

Духхьал цӀенош даь ца Ӏеш, дика библиотека вӀашагӀтӀа хин-най цо. Республика йоха йолаел-ча, кхьча мехка даухача наха дек-кад цунга дика книжкаш. ЛертгӀа ваха хала долча заман чухьа, книжкаш ийдеш хиннача Билана дукха раьза хиннаьц фусам-нана. ХӀаьта а уж накьдаьннад дешаш хиннача берашта. Цу книжкахе машен лушшеь, уж хувца тига-дац цо цьхан нохчочунца.

Классика а доазол араьха-ра литература а да цунна юкъе. ДукхагӀа литератураца сакьерда-лураш ба Фаризаи Калойи. Йола Наьсаре ший книжкаш докха тика хьайийллай, МутаӀаланаъкъбан Хьажбийкара цӀерагӀа урам тӀа. Книжкаш арадоахаш а болх баьб цо, царех да Чакхенакъбан Баши-ра хетадаь «Нохч-ГӀалгӀай куль-туран дӀадахачо. XIX Ӏаьшарен шоллагӀа дакъа — XX Ӏаьшарен юхьиг» яха книжка. Укх шера Би-лана арадаьккхад Чакхенакъбан

Мурата яздаь «Хезар-дайнар» яха книжка. Из шин меттала да эр-сийи гӀалгӀайи. Вешта аьлча, цхьа-тарра чулоацам болаш, цхьатарра куц долаш, метташ эргаш долаш ши книжка да уж. Ше яздеш веце а, гӀалгӀай гӀорбаьннача нахах-гӀишлонхохое язде гӀо даьд цо «ГӀалгӀайче» яхача газета кор-респондента Харсенакъбан Лей-лайна. Иштта хьахиннад Россе гӀорбаьнна гӀишлонхий хиннача Ӏарчакханаъкъбан Ибрахима Ахь-мадах, Султана Ахьмадах, Чура-накъбан Ахьмадах, ЦӀечой Ӏаддал-Хьамадах дола йоазош. Сога хьаь-тача, дика, Дала а наха а бар-кал аргдолаш, гӀулакх да Билана карагӀдаьннар.

Шийна уллуь болх баьчарех дола дагалоацамаш, наха уж биц-лургбоацаш, дӀаьздаьтгад цо жур-налисташка. Ӏарчча хьаййчаца, тайп-тайпарча вай кьаман нахах 80-90 очерк язьый цо Харсенакъ-къбан Лейлайца. Книжка арадак-ка уйла йолаш ва Билан, шоаш ший автораш болаш.

Хьаькьал долча наха, шоаш Юмадаьр тӀехьа тӀабоагӀарашта дут, кьаманна а мехка а накьадаргда-кх ер, аьле. Ишттача нахах саг ва аьнна хет сона Билан а. Наьсар-Кертерча политехниче-ски колледже цо кхьехьага тоьал ха я, гӀишлонхой факультете цу балхаца дувзаденна мел дола Ӏилма хьешаш ва из.

Царех да «ТӀахьожам бар, лархӀар гӀишлошгьара болх», «ГӀишлошгьара болх вӀаштӀехьабаккхар», «ГӀишлошгьара материалаш», ГӀишлошгьераш а наькьашдехка-раш а цхьана хьаййчаца, 60 саг ва колледже дешаш. Царна а вок-харна а хьешаш ва воккхагӀвола говзанча. Хьалха колледж техни-кума лоархӀам болаш хиннай, из яьккхача, институте кхоалагӀа курсе дӀаьцаш хиннав. ХӀанз гӀулакх хувцаденнад. Юхьанца денз деша деза институте вода-чун, колледже ваьгӀавале а. Цига кийчбу мастераш, прорабаш. На-гахьа санна болх дика бойя, ма-стерах прораб хила тарлу, прора-ба болх дика бойя, участка кулгал-хо оттавеш хул, бакьда керто дика болх ца бойя, даим мастер волаш, чакхвала везаш хул. Цига Юмабу, чертӀешаш кхетае, гӀишло хила еза моттиг белгалгье, болхлой хьа-ца, бригадирашца дагавала, балха-га, гӀишлон материалаш тӀаярга ӀаргӀлакха, кхьехьагамах йола на-рядаш, табель язде. Цул совгӀа деша багӀаца кагирхошта юкъе яхьаш чакхйоах колледже, царех я кирпич юллага, плитка тохача наьха яхьаш.

Цьбаьккха цхьа хӀама да гӀишлонхочун теркам тӀаозаш. Кьаьнарча гӀалгӀай цӀеной архи-тектура Юмае герт из. Цу тайпар-ча цӀеношка хьожаш Яндаре, Эка-жакьонегий-Юрта, кхьча мотти-гашка хиннав вай мехкахо. Царех да Малсаганаякъбан ГӀайрбика хинна Яндарера цӀенош, ГӀой-Юртарча Олиганаякъбан, Яндар-ча Хьоашаланаъкъбан цӀенош, кхь-дараш.

Укх шера ардара бетта 70 шу дуз Чакхенакъбан Ӏадал-Керамий Билана, хӀанз мо могаш-маьрша волаш, ше деча цӀеношца наха ди-кахетар деш, цар дегаш хьешаш, кьона тӀехье кхееш, дуккхача ше-рашка вахалва из.

Чакхенакъбан Билани гӀалмакхий йоазанхо Папуев Виктори

Галггай паччахьалкхен 100 шу дизара хетаяь кьонача суртанчий яхь

Газданаькъан Ахьмад

«Са Даьхе, са Галггайче» яха республикан яхь дIайолаеннай. Из хетаяь хьатIадоагIача галггай паччахьалкхен 100 шу дизара. Цунах хоам бир «Сердало» газетага Магас шахьара культурни дегаахара Центре.

«Яхь дIахьош хилара бахьан да, начIал дола суртанчаш белгалбар, цар кхоллам хьаллацар, иштта кхувш йоагIача тIехьенна, Даьхенцара безам совбоаккхаш, кхетам балар. Яхь дIахьоргя кIимарса бетта 25-ча денга кхаччалца «Живописа», «Графикан», «Архитектуран» доакшошта йийкIа.

Яьннача ханага диллача, уж хила беа ворхI шергара итт шерга кхаччалца ха яьнна, иштта цхьайтта шергара пхийтта шерга кхаччалца ха яьнна. Цига дакIа лоацачар балхаш хьаэц моллагIа техникаца даьдале а, котбаьннарашта мах бола совгIаташ лургда», — аьлар тха газета корреспондентаца кьамаьл даьчо.

Республикера урамаш тоадеш латт

Султиганаькъан Йоакъап

Республикера урамаш тоадеш бола болх даггара дIахьош латт. Укх наькъа куц тоадир Илдарха-Галий тIарча Промыслови оалача урама. Из беркате болх дIахьош ба, шахьара моттигаш тоаяра тIехьа кхеллача федеральни, кьаман проекташка гIолла.

«Цу урамерча бахархоша Iаьдалга лоткьамаш ду дукха ха яр; гIашлойникь, лампаш яц цу моттиге, яхаш. Геттара духа машенаш лелаш болча ураме, гIаш болхарашта кьоастаяь моттиг цахилар; боад белча, сердал цахилар харцахьа да», — йоах тхога бенача хоамо. 680 метрага кьоачаш бола никь биллар цига, гIаш леларашта аьнна, лампаш ехкар.

ХIанзчул тIехьагIа, баьдъелча балхара чуухарий аьттув хургба, хоттала когаш ца текхабеш, керда биллача новкъа гIолла, сийрдача урам тIа никь бе. Цул совгIа, цу доазан тIа гIандаш оттадаь, хоза моттиг кьоастае лерхI наха салаIа, Iохайша багIаш ха яккха.

«Галгга хила-м атта хиннадац...»

Хьоашаланаькъан Iаьлий 80 шу дизарга

Гарчакханаькъан Сали

ЦкIа ше байт ешаш, Хьоашаланаькъан Iаьлас аьлар: «Галгга хила-м атта хиннадац...» Уж дешаш хетадаьдар гIалггай Iадаташта: эзде-ла, гIулакха, гаргалол лелаяра, мехка а кьаман а хьалхашкара декхараш лорадара, иштта кхы дIахо а. Бакьда мел йоккха хало шийна хьалхашка латте а, гIалгга волаш, цун Iаьдалаш лорадеш, чакхваьлар из ше мелвах. Цун деррига вахар са бIаргашта кIалха хиннадеце а, бакьда цун дикка дакIа зе, довза йиш хиннай са. Цун кхоллама юхьиг, из кьона волаш хинна хIамаш довза со зIамига хиннав. Iаьла сол нийсса 15 шу воккхагIа хиннав. Са итт шу даьннача хана, цун 25 шу даьнна хиннад. Цудухьа цунна уллув нийсвала, цу ханара цун денеш довза цхьаккха тайпара йиш хиннаяц са. ХIаьта а царех деша йиш хиннай. Дуккхача наха тайп-тайпара йоазош даьд цох. Масала, журналиста Газданаькъан Ахьмада, йоазанхоца Хамхой Вахас, искусствоведа Хазбенаькъан Хьавас, Птоаршхой ИбрахIима, Янданаькъан Марема, кхычар.

Ишколе дешаш со волаш а, студент волаш а, Iаьла вахаш вар Наьсарерча Iоахарганаькъан ГI. цIарагIа завод йолча оагIорахьа, вIаштIара даьча цIеношка. Цига каст-каста хулача сона бIаргагора Iаьлий фусамна Инаркьанаькъан Мадина а, цкIаза цунца хулаш вола юкьерча дегIара, гIийло зIамига саг а. Из вар Хьоашаланаькъан Iаьла. ДукхагIа са дагахьа из висав Iан заман гIире бувхаш, сирача беса полтув, лергаш дола йIайха дугара кий туллайора цо. ЦхьацIаболча литература дезараша дувцар цун кхолламах лаьца. Цул совгIа, из геттара гIорваьккха хиннараш яр Казахстане кьам дахьарах йола байташ а уж бахьане, суд яь, набахта лаьца валлар а. Хьожаргда вай фу хиннад тутмакх цох вилла Iаьдала

духьала цо даь хиннар. Цу хьакьехьа лоацца а дика а яздаьд аьнна хет сона политолога Патанаькъан Йоакъапа ший «Галггай халкIа исторе ханорг» яхача книжка тIа. Дувцар да 1963 шу, деш вай: «Алтынга бутт, 4 ди — лийцаб, цул тIехьагIа набахта бахка 4 шу ха техай, «советски Iаьдала духьалара гIулакхаш а кьамаьлаш а дувцарах» 24 шу даьннача ТIой-Юртгарча ишколан хьехархоца Коазой Ийсайна, цо яздаьча «Казахстанера денорг» яхача дувцарех; Нохч-Галггай паччахьалкхен пединститута историко-филологически факультета 3-ча курса студента Хьоашаланаькъан Iаьланна, мехкахдаьхарах байташ язьярах. РСФСР Уголовни кодекса 70 статьяга хьезжа, «советски Iаьдала духьала гIулакхаш леладарах а кьамаьлаш дувцарах а» лагерашка бахка 4 шу яьй шиннена а. Коазой I. а Хьоашаланаькъан I. а цIихеза гIалггай йоазанхой хиннаб, хIаьта Коазой I. 1988 шера кулгалде оттавир «Нийсхо» яхача гIалггай кьаман цхьанкхетара, цо керттара моттиг дIалаьцар гIалггай кьаман автономи меттаоттаяра тIехьа дIахьош хиннача болама юкье».

ВIалла цар йоаозош а дешале, дуккхача наха юкье уж гIорбаьхараш из хIама дар.

Хьоашаланаькъан Татара Iаьла ваь хиннав 1943 шера аьтинга бетта 24-ча дийнахьа Наьсарен кхалерча Яндаре яхача юрта. Цигарча ишколе дешаш хиннав, ишкол яккхачул тIехьагIа деша эттав Ростроверча университетте. Цигара дешар лерттIа дIа ца дохийтандаь Шолжа-Галий тIарча хьехархой институте кхоач из. ХIаьта из а, вайна ховш ма хиллара, чакхьякхийтац цунга. Набахта цIавеначул тIехьагIа цо болх баьбар ЖIайрахьарча интернате. ТIаккха саг йоалаьа, цо йигар яр Наьсарерча ашарий ишколан хьехархо Инаркьанаькъан Хасолта Мадина, шаьрача Галггайче ваха волалу из.

Сона Iаьла вайзар 1983-ча шера. Цу хана со болх беш

вар «Сердало» газета культуран отдела корреспонденталла. Шолжа-Галий тIа ваха хьалвенавар из ший дезалца. Керда хьаяьча театральноконцертни зала духьала кьаьнарча вIаштIара даьча цIеной, хьалхарча гIата тIа вахар из. Цхьаннахьа балха дIа ца эцаш, сога хьаьтгача, хало воаллар из а цун дезал а. Бакьда «Сердало» газета кердача редактора Гадаборшанаькъан Османа корректора балха дIайцар из. Маяковске урам тIарча кепайоазон цIагIа, ялхлагIа гIата тIа яр газета редакци, хIаьга корректорски лохе яр. Iаьлаца цу хана болх беш кхы а кхоь кхалсаг яр: Газданаькъан Шафиат, Маскураанаькъан Диба, Цхьорой Марем. Оршот дийнахьа Гуйрийна редактор волча планьерка йолча хана мара, е лаьрххIа хьалчувийхача мара редакце хьалчува везаш гIулакх дацар цун. Беррига цун болх корректорске фусаме бе безаш хулар. Нахача цхьа дукха кьамаьл деш, хьакхашта волаш, из вар оалалургдац сога. Цхьайолча хана из нахах ца тешаш санна а хеталора, царех лоралуш санна мотталуш а моттигаш нийслора кьамаьла юкье. Керттара ши-кхо моттиг яр цу хана из бIаргаго йиш йолаш: болх беш йола корректорски, Нохч-Галггай книжни издательство, берий журнал «СелаIад».

ТIехьагIо цига балха дIайцар из редактора гIулакха тIа. Цхьайолча хана хьоашалгIа вехаш а нийслора. ДагадоагIа, Шолжа-Галий тIа венавар Москве вахаш вола Птоаршхой ИбрахIим. Из а цхьабола поэташ а: Хьоашаланаькъан Iаьла, Вешкаранаькъан Мухьмад, Iахилганаькъан Михаил — цхьан сарахьа хьоашалгIа чубийхар аз. Дуаш, молаш дагIаш, ИбрахIима ший байташ йийшар, цул тIехьагIа «Кад текьабар» яха байт йийшар Iаьлас, йIаьха а кIоарга чулоацам болаш а яр из. Цунга дикка ладувгIаш а ваьгIа, ИбрахIима аьлар: «Се велосипед хьаеш ваьллача санна хет сона, хьога ладийгIачул тIехьагIа». Из фу яхилга да масане кхетадир мотт сона. БIаь шераш хьалха хьаьл велосипед хьаеш ваьллача сагах ше тара хийттатар цунна, Iаьлий байтага ладийгIаца. Дукха даьгIар тхо цу бус литературан хьакьехьа дувцаш, байташ ешаш. ПхелагIа этажа тIа вахар со. Уж дIанакьабаха аьнна со араваьлча, подьезда цхьан гIата тIа пенца латтар гаьнах хьаьккха цхьа тьковролг. Из хьайцар Iаьлас, шийца дIаяхьар духьа. Цо йийшача байтах дола совгIат санна, нийсълар из тьковролг цу бус.

Iаьла волча фусаме а нийсвелар со цкIа. Хамхой Ваха, Вешкаранаькъан Мухьмад, со цун квартире, Мадина цIагIа йоацача хана, нийсденнадар.

Ший байтех, царна машинкаца кухнерча истола тIа кепамишта етт, цхьайолча хана цу кухне доаллача корага ухаш, ладувгIаш, корох хIама теше удаш, нах нийслуш хиларах дийцар Iаьлас. Хамхой Вахас а бакьдир цо дувцар, цкIа, Ваха хьоашалгIа волаш, нийсьенна хиннаяр цу тайпара моттиг. Вешта аьлча, поэта саготде, сатем боабе, цунна футтаре е ухаш хиннаб уж нах. Хьан ухийташ хиннаб уж?.. Бокьонца белггала ховш ца хилча, сенаш ховргда уж ахийтар малав.

Деррига а дика хетар сона цун оамалца, амма цхьа хIама дар сона ца дезаш: гIаьле увзаш вар Iаьла.

Эггара хьалхара цун книжка «Лоаме» яхаш дар. Из мишта хала арадаьккхар а дагадоагIа сона, со цу заман чухь книжни издательстве балха вар. Цун книжка деша, арадаккха мегаргда-мегаргдац хьажа аьнна, дIаденнадар халкIа йоазанхоцунга Боканаькъан Ахьмадага. Хеталора, Ахьмад поэт мичав, цунга сенна лу из, аьле. Сона хеташ, из цунга далара бахьан дар, цунна юкье Iаьдала духьалара, араьлча наха бехк боаккхаргбола байташ йий хьажа. Иштта хила а хилар. Из книжка дийша а дийша, Боканаькъан Ахьмада аьлар, белггалара байташ (кхалнахацара айхьазал ювцараш) дIаяьхача, арадаккха мегаргда из. Дукха яр мотташ а ва со, дIаяха езаш хинна байташ. Книжка арадаьлар. Масехк деша кIалха ший кулг яздаь, из сона совгIата делар оазархоцо. Из дийша а дийша, боча а хеташ леладора аз. Цхьан дийнахьа университетта хьехархоцо Iоахарганаькъан Идриса Раисас хьаьттар сога:

— Iаьлас яздаь книжка дий хьога?

— Да, — аьлар аз, хIилла ювца се Iемавоацандаь.

— Хьайна карагIдоале, деша дал сона из, аз юхалургда хьона, — аьлар хьехархоцо. Сона университетте наьна мотт хьийхабар цо. Делар аз цунна книжка. Дукха ха ялале юхадера. Чу а ваха, со IотIахьезача, Iаьлас яздаь дешаш кораданзар сона. Кхьыкхе книжка дар

из. Сона поэта деннар цо мича дихьадар хланз а оалалургдац сога.

Шоай чулоацмга диллача, тайп-тайпарча темаех язъя я лабий байташ. Царна юкьера корайоагларгья вай кьаман истореца, лоаман мехкаца, лаламца, юрташца, вай заман кагирхошца, иштга кхыча дешашца ювзаеннараш. Царех цаI я «Мухажарий илли» яхаш. Мухажараш хиннаб, шоай мохк бита, Туркий мехка баха длаиха нах. Мел дукха ха хьалха длабахабале а, кьаман культура, ладаташ, мотт биц ца беш, баьхаб уж нах хийрача мехка. Цу хьакъехьа сайца нийсденна цхьа хлама дувцаргда аз шоана. Магасе цлаваха дагахьа, сарахьо «Мархьаба» яхача базара юхерча остановке латтар со. Цу хана цигара а ухар столице автобус, хланз-м длаьккхай из. Со иштга латташ, хьатлавера воккхалгахьа леста кьонах.

— Цадаха хлама хургий вайна? — хьаттар цо.

— Минут через пять я езаш-м я, — аьлар аз.

— Клаьнк, — аьлар цо, со цецвоаккхаш, — сона вайнаха мотт мара хац хьона, со кхетац ла дувцачох.

— Ой, — аьлар аз, — иштгал ха йоаккхаш, эрсий мотт ца юмабеш, фу деш хиннав хьо?

— Со укхазы ваьхавац, Туркий мехкара хьавена ва со, — аьлар цо, кхы а чоагларла со цецвоаккхаш. Наьна мотт хоза а цена а бувцар цу сага. Тлехьагло нахага хьаттар аз, вий вай мехка цу тайпара саг, аьнна. Сона дийцар, из бокьонца волаш а ва, цун цI Исхалт яхаш а я, аьнна. Кхыча дешашца аьлча, из вар мухажарий никь ийца Туркий мехка дабахача гIалгIай тлехьенах цаI. Хланз хьожаргда вай Хьоашаланаькьан лаьлас цар илии мишта кхеллад:

«Кховра мо йолча
Гюмарий ара,
ЧIуг етгаш йода
Инкалий ковра.

Чаккхе яц наькьа,
Беза ба мухь а.
Саг вац длахаза
ЦIогла а мухь а.

Ии морц, кхакхарийирза, -
Фо дац садаккха.
Дег чу санна,
цхьоал я гобаьккха.

Чаккхе яц наькьа,
Беза ба мухь а.
Саг вац длахаза
ЦIогла а мухь а.

Богапхид я ха.
Болам ба уне.
Малхара каш
санна да дуне.

Кховра мо йолча
Гюмарий ара,
ЧIуг етгаш йода
Инкалий ковра.

Йилбаза гIалаш
гу анайисте...
Мичай хьо, мичай,
нана даькьасте?

1967».

Лоамашка ваьха а болх баь а хиларах тара, лаьлийна дика йовзар гIалгIай гIалаш а шира юрташ а. Царна хетаяь яь цун дукха байташ. Духхьал цар аматаш дайзийта ца Iеш, уж кхелла нах, цар цIераш, заман лостам, наьха хьашташ, дагалаттараш, тIалаьтга кхерамаш, мехка хозал а гIаьрий унзарал а, тIемаш, Иоажал — дукха хIама хьаьхокх цо ширача гIишлошка, нах бахача моттигашка гIолла. ГIалгIай юрташ хетаяьча байташ юкье я: «Нана-Наьсаре», «Яндаре», «Мочкьий-Юртара Мочкьий Мисарби», «Оздиге язъя стихаш», «Вовнашке язъя стихаш», «Кхерахьа язъя стихаш», «Бийрге язъя стихаш», «Пхьимата язъя стихаш», «Паргама язъя стихаш», «Лейме язъя стихаш», кхыяраш. ВIалла вайна дагдаоцаш дола хIама гучадоаккх гIалгIай вахарцара, цар юртех, гIалаех дувчача хана. Масала, Аьрзи яха юрт вайна дика йовзаш я. Цхьабараш хила а хиннаб цу юрта. 1976-ча шера аькки ЖIайрахьа кхале фольклорни практика йолаш, цига ваха хилар со а. Духхьал гIалашка, малхара кашамашка хьежа ца Iеш, кхыбола новкьостий-студенташ дIабахача а, дикка ха яьккхар аз цигарча баьцала вижа уллаш. Лохе хий дар, цу тIагIолла тилла тлий, тIаьл дехьа — ОлгатIе. Вайна моттача тайпара хьахинна-яц йоах лаьлас цу юрта цIи. Вешта, еш вай «Аьрзи» яха байт, тIаккха ховргда вайна из фу яхилга да:

«Аьрзи яха юрт аьрзи яц.
Аьрзи яха юрт хьу я,
Эрз оалаш хиннад хьунах.
Хьу йолча йиллай Аьрзи.

Укхазы я Оарцхой чоже.
Хьун чоже яхилга да из.
Укхазы баьхаб, йоах,
оарцхой.
Хьунхой яхилга да из.

ХьунагIа дала яхилга да,
ОарцагIа дала яхилга.
Оарци эрзи цхьа дош да,
Хьу хиннад цун маIан.

ХIаьга аьрзи (оалхазар)
Рало-даьлан лаьтгара юхь я.
Маьлха даьла хиннав Рало.
Малх яхилга да аьрзи.

Цу масе долча дешай

Овла цаI ба — ра ба из.
Ра — малх! Малх ба
Лаьттанна вахар телар».

Дикка ха яьккхар лаьлас, «СелаIад» яхача берий журна-ла редакце кьаьхегаш, редактора болх бар цо баьр. Дукха яздора цо зIамагIбарашта лаьрхIаца тайп-тайпарча жанраш. Цо язйора берий байташ, ховли-довзалеш, сихаоалараш, зIамига дувцараш, кхыметтел берий пьесааш. Берий йоазанхо ше а берий оамал йолаш, берий мотт ховш, хила веза оал. Уж шаккхе белгало шийх йоаллаш вар Хьоашаланаькьан лаьла. Иштга ца хилча, цунна кхоллалургдацар берашта селла дезаденна дувцараш, байташ. лаьла ше воаца дикка ха я, хIаьта а кхоачалуш бац цун кхоллама хьаст. Тахан а берий журнало цахаддаш кепе етт цун йоазошга, берашта йовзийт цар вахара дукха оагIонаш: гаьний цIераш, дийнатий дуне, лалама хозал, уйлаш е Юмаду бераш, мотт Юмабеча цун кхолламах хьабоала пайда-м бийца а варгвацар. Цул совгIа, хоза оамалаш а Юмаю цо кхеллача байташ: ишколе ухача берашта, тIехьа ца дусаш, ханнахьа аха дезилга, дика деша дезилга хьалхача доаккх. «Са Ии» яха берашта кхелла байт еш вай:

Со — хьалха,
из — тIехьа,
из — тIехьа,
со — хьалха.

Со — аьттехьа,
Из — аьрдехьа,
из — аьттехьа,
со — аьрдехьа.

Даим цхьана
Да тхо шиь.
Даим соца
Да са Ии».

Дика вIаштIехьадаьннад йоазанхочун берашта лаьрхIа пьеса язъе. Цу тайпара я «Фу ховли, фу довзали» яхар. ГIалгIай мел дола берий ховли-довзали, берий мел дола ловзараш цу пьесан чухьа вашагIтехад, аьле хеталу. Берий хьашташ, оамалаш, кьовсамаш дахар, хьаькьал — шедар цхьана вIашагIтехача санна хеталу, пьеса ешаш.

Кьаьстга а накъайоал из берий кьамаьл шаьрдеча, кьамаьлаца уж хьакхашгадоаха-ча даькье. Из пьеса Юмаеш я

ишколе дагIаца бераша 6-ча классе. Ерига йийшайлалца, белам дIахадац классера. Берашта шоаш а шоай оамалаш а йовз пьеса турпалый Маке, Паке, Лурбе, Кьурбе, МаIе, лаIе, Колочун, Молочун оамалашцара. ХIаьга мотт шаьрбара, дувзаденна кьамаьл кхедеча новкьа чоагIа эшаш да цу тайпара йоазош. Массехк ховли довзали доладергда вай цунна юкьера.

Хаттар: Гаьн тIа боргIал ягIа, цо даь фуь Ю мичахьа до-жаргда?

Жоп: БоргIало фуаш деш хилац.

Хаттар: Кулгаш а дац, когаш а бац, коч а ювх.

Жоп: ГIайба.

Цу тайпарча ховли-довзали кIийлен тIа оттаяь я ерига пьеса.

Дика вIаштIехьадоал лаьлий берий дувцараш кхолла. Уж кепе тега арадийнад «Фу ховли, фу довзали», «Дошо дуне» яхача книжкай оагIонаш тIа. Царех цхьадараш чоагIа накъадоал ишколе зIамагIолча классача диктант е изложени язъяйтача хана. Масала, «Боабашк» яха дувцар диктант санна дIаяздайт мегаргда, «Диалог» яха тема Юмаь бераш даьнна-чул тIехьагIа. Из дувцар сов сакъерадаме хиларах, йоазон балха хало вIалла зе а зуьц дешархоша:

« — Боабашк, боабашк,
— Мича йода хьо?
Iам тIа йода.
— Iам тIа сенна йода хьо?
— Лувча йода.
— Лувча сенна лувч хьо?
— ЦIенъяла лувч.
— ЦIен сенна лу хьо?
— Хозъяла цIенлу.
— Хоза сенна лу хьо?
— Маьре яха хозлу.
— Маьре сенна йода хьо?
— Ма кIордавир хьо, клаьнк!
Сай безам боландаь!»

МоллагIа оазархо дагахьа суртанча а ва, хIана аьлча цо кхоллаш йола байт ший тайпара дешашца кхелла сурт да. Баьгда Хьоашаланаькьан лаьла, дагахьа хинна а ца Iеш, бокьонца вола суртанча вар. Цо кхелладар бе-бе лалама сурташ, гIалаш, малхара кашамаш, лоаман хиш. Кхыча дешашца аьлча, масе а оагIорахьара дегIавена кхоллама саг вар лаьла. Тахан ше воацаш вале а, цун кхоллам бахаргба гIалгIай багах дIабувца а каьхата а мотт мел бах.

Сай йоазув чакхдоалаш са доаладе безам ба филологически Илмай кандидата Хазанаькьан Iайнас лаьлий кхолламах аьнна дешаш: «...Поэта дийзад ший халкь, Даьхе, цун лоамаш. Цу цIенача, низ болча безам еннай лирика стихаш язъе бокьо, хIана аьлча цо ший вахар лакхача бустамца дистад. Баланна горайт-тавац, аьттув баьлча сонта а вийннавац. Вахара зем баьхаб, безамах доагача сийрдача бIаргашца».

Кхелхав Хьоашаланаькьан лаьла 1999 шера Москве.

Берий салаIа таро я, МагIалбикерча «Мехкдаьттахо» яхача лагере

ГIазданаькьан Ахьмад

МагIалбикера «Мехкдаьттахо» яха салоIа берий лагерь хозача моттиге улл, цо тIайцар хьалхара салоIаш дола бераш.

Карарча хана хоза а безаме а я цига, цудухьа 88 бер да МагIалбика кхалера цу моттиге салоIаш. БоккхагIчар кьаьхийгад, салоIаш долча берашта эшаш дола хьалаш хилийтара. Из салоIа берий лагерь хьайийллар 13 шу хьалха, хланз укх сахьате дикагIчарех цаI лоархIаш а я.

«Мехкдаьттахо» яха лагерь республике лоархIаме хиларах, укхазы аргI-аргIагIа салоIаш хургда вайцигара а кхыча моттигашкара а бераш.

Пхезза дийнахьа кхача а лоаттабу царна, делкьийна наб еш йола ха а хьаькоастаяь, тайп-тайпара ловзараш, викторинаш, яьаш чакхйоах цига. Уж, чоагIа хоза хеташ, тIаэцаш я бераша», - аьлар «Сердало» газетага МагIалбика-Шахьара администраце.

Комсий беркат даржаш латт

Султиганаькьан Йоакьап

Дукха тайп-тайпара сомаш кхебу, вай мехка санна араьха а дика цIихеза йолча «Сад-Гигант — ГIалгIайче» яхача моттиго. Укх шера, комсаш, хIанзолца хинначул 50% дукхагIа кхее лаьрхIа ба уж. «3,7 га долча лаьтта цар дIаегIай кхаь тайпара комсаш: «Рюд глоб», «Кардинал», «Италия».

ДIадахача шера цар чуйцар 13 тонн комсаш, укх шера, 50% дукхагIа чуэца лерхI, Дала аьннадале», — аьлар юртбоахаме гIулакха кулгал деча Гаьгенаькьан Мухьмада. Цо белгалде-чох, дIадахача шера вай республикерча юртбоахамаша дикка хьувкьам чуйцар, дукхагIа даькье «Сад-Гиганта» баьча балхах хинна беркат дар из. Укх шера цар чуэца лерхI шортта Iажаш.

Шекар — унахценон моастагла

Кхузанаькъан Софийя

Интернете, телевидене гллама даггара дувцаш латт Илманхоша, лораша, шекаро вай унахценон деча зенах.

Массехк сахьат д'алоацаш йола б'арчча передачаш я, шекаро могашал мишта эшаю хьагойташ, наьха дегаш сомадаха г'ерташ. Илманхоша дувцачох, х'ара денна, чай мала мел ховшача хана, Ючутувсаш, кхыйолча мерзача х'амашца вай кер чу Ючудода шекар, дегла эггара воккхаг'вола моастагла ва из! Хьалха-м сага теркалдеш, зувш х'лама дацар из... Берригаш а, бера хана

денз, шекар даа йемаб, из зене да, пайдане да яха уйла, в'алла хинна а яц. Вешта, хьалха-м х'анз санна массе оаг'орахьара бакьдар, нийсадар довза аьт-тув а хиннабац... Дукха нах бовзаш, вай зув-кх тахан цхьа наггахьа веце, шекар чаьла чу ца тоссаш, саг воацилга. Цул совгла, цхьа лаг шекар мара чаьла цагоссар, наггахьа мара нийслац. Ши лаг, кхо лаг шекар тессе; гетгара мерзде лов наха чай. Аз тамаш ер да, мерзача маькхаца, моллагла долча мерзача даарашца чай моле а, цу чу шекар тассар... Тяхьарча хана наха юкье даьржа да, шекаро дегла могашал толхаш хилар, дале а шекар дуараш-м

из дита могаш бац. Модз санна мерза чай мала ловш ба дукхаг'бараш... Хеталу, дегло д'адехаш да-хьог' из селла-ра ч'оагла, е духхьал йомадаь х'лама да... Тайп-тайпарча мехкарча Илманхоша боккха болх д'акхухьаш, тахан ма даггара хьадувцаш латт, цо вай дегла еча халонах. Илманхоша язду, шекаро доккха зе ду дегла, дийхка, т'ехдаьнна дуача шекаро хьаьга боаг'лача боараме болх байтац, б'аргса эшаду, ханал хьалха саг к'аву, царгаш толхаш, рак, диабет, Альцгеймера лазар хьат'адоах, яхаш. Даим кхайкарал ду лораша, боккхача Илманхоша, з'амига долча хана денз, шекар к'езига

даа йомаде шоай бераш, яхаш. Сога хьатгача, шекар чутеса мерздаьча чаьл хозагла чам хул, шекар тоханза болча бокь-абаьча сомашца, кишмишкаца, хурмаца чай молаш. Иштта чай мелар д'аломадича, шекар в'алла дага а дохац.

Са истола т'а из доаца дуккха шераш да! Хьоашал венача сага шекар дийхача, сайна могачох, цох догьэккхийта хьож со цун, цо деш дола зе дувцаш. Цунна меттел, кхьодола даараш хьалхадох аз. Бакь-да, шекар чу ца тессача мола-луц сона чай, яхараш дукха ба. Шоай дегла могашал ч'оагла лораш болча цхьан дезалерча кхалсага дийцар сога, ше

а ший ц'ен-дас а кишмишкаца чай мела гетгара дукха ха я, яхаш. «Шекаро дегла ца эша кийлаш т'адох, кхьодола зе ду, цудухьа дукха ха я оаха цунца «Адика йица». Х'анз-м тхона моарг а дац из даа, дегло д'адехац, йемад тхо из доацаш чай мела». Цул совгла, шоай бераш а д'аломадаьдар цу наха, шекар доацаш чай мела, мерза х'лама а ма хулла к'езигагла яййта хьож тхо берашка, дувцар унахцено лораш ловш йолча кхалсага. Шекар доацаш магац сона яхачунга, боккхача Илманхоша, из тохкаш яьча передачашка ладув'ла аргдар аз. Дегла могашал дезагла фу хургда сага?!..

Список политических партий, имеющих право в соответствии с Федеральным законом от 11.07.2001 № 95-ФЗ «О политических партиях» принимать участие в выборах, по состоянию на текущую дату (19.06.2023)

Всероссийская политическая партия «ЕДИНАЯ РОССИЯ»

Политическая партия «Коммунистическая партия Российской Федерации»

Политическая партия ЛДПР – Либерально-демократическая партия России

Всероссийская политическая партия «ПАРТИЯ РОСТА»

Социалистическая политическая партия «СПРАВЕДЛИВАЯ РОССИЯ – ПАТРИОТЫ – ЗА ПРАВДУ»

Политическая партия «Российская объединенная демократическая партия «ЯБЛОКО»

Политическая партия «Партия народной свободы» (ПАРНАС)

Политическая партия «Демократическая партия России»

Политическая партия «Российская экологическая партия «ЗЕЛЁНЫЕ»

Политическая партия «КОММУНИСТИЧЕСКАЯ ПАРТИЯ КОММУНИСТЫ РОССИИ»

Всероссийская политическая партия «ПАРТИЯ ЗА СПРАВЕДЛИВОСТЬ»

Политическая партия «ПАРТИЯ ПРОГРЕССА»

Политическая партия «РОССИЙСКАЯ ПАРТИЯ СВОБОДЫ И СПРАВЕДЛИВОСТИ»

Политическая партия «СОЦИАЛЬНОЙ ЗАЩИТЫ»

Общественная организация Всероссийская политическая партия «Гражданская Сила»

ОБЩЕСТВЕННАЯ ОРГАНИЗАЦИЯ – ПОЛИТИЧЕСКАЯ ПАРТИЯ «РОССИЙСКИЙ ОБЩЕНАРОДНЫЙ СОЮЗ»

Политическая партия «Российская партия пенсионеров за социальную справедливость»

Политическая партия «Гражданская Платформа»

ВСЕРОССИЙСКАЯ ПОЛИТИЧЕСКАЯ ПАРТИЯ «РОДИНА»

Политическая партия «Казачья партия Российской Федерации»

Всероссийская политическая партия «ПАРТИЯ ДЕЛА»

Всероссийская политическая партия «Гражданская инициатива»

Политическая партия «Партия Возрождения России»

Политическая партия «Народно-патриотическая партия России – Власть Народу»

Политическая партия «ЗЕЛЕНАЯ АЛЬТЕРНАТИВА»

Политическая партия «Партия прямой демократии»

Политическая партия «НОВЫЕ ЛЮДИ»

Список региональных отделений политических партий, имеющих право в соответствии с Федеральным законом от 11.07.2001 № 95-ФЗ «О политических партиях» принимать участие в выборах, по состоянию на текущую дату (19.06.2023)

Ингушское республиканское отделение Политической партии «КОММУНИСТИЧЕСКАЯ ПАРТИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ»

Ингушское региональное отделение Всероссийской политической партии «ЕДИНАЯ РОССИЯ»

Ингушское региональное отделение Политической партии «Российская объединенная демократическая партия «ЯБЛОКО»

ИНГУШСКОЕ РЕГИОНАЛЬНОЕ ОТДЕЛЕНИЕ ПОЛИТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ «ЛДПР - ЛИБЕРАЛЬНО - ДЕ-

МОКРАТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ РОССИИ»

Региональное отделение социалистической Политической партии «Справедливая Россия – Патриоты – За правду» в Республике Ингушетия

Региональное отделение в Республике Ингушетия Всероссийской политической партии «ПАРТИЯ РОСТА»

Региональное отделение Республики Ингушетия Российской экологической партии «Зелёные»

Региональное отделение ВСЕРОССИЙСКОЙ ПОЛИТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ «РОДИНА» в Республике Ингушетия

Ингушское региональное отделение политической партии «Партия Возрождения России»

Ингушское региональное отделение Всероссийской политической партии «Гражданская инициатива»

Региональное отделение в Республике Ингушетия ОБЩЕСТВЕННОЙ ОРГАНИЗАЦИИ – ПОЛИТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ «РОССИЙСКИЙ ОБЩЕНАРОДНЫЙ СОЮЗ»

Региональное отделение Политической партии «Российская партия пенсионеров за социальную справедливость» в Республике Ингушетия

Региональное отделение Всероссийской политической партии «Партия за справедливость» в Республике Ингушетия

Региональное отделение Всероссийской политической партии «ПАРТИЯ ДЕЛА» в Республике Ингушетия

Региональное отделение в Республике Ингушетия Политической партии «ПАРТИЯ ПРОГРЕССА»

ИНГУШСКОЕ РЕПУБЛИКАНСКОЕ ОТДЕЛЕНИЕ Политической партии «КОММУНИСТИЧЕСКАЯ ПАРТИЯ КОММУНИСТЫ РОССИИ»

Список некоммерческих организаций Республики Ингушетия, зарегистрированных в установленном порядке и имеющих право принимать участие в выборах в качестве избирательных объединений

1.Ингушское региональное отделение Общероссийского общественно-государственной организации «Добровольное Общество Содействия Армии, Воздушной и Флоту России».

2.Региональная общественная организация Республики Ингушетия «Агентство развития молодежных и студенческих инициатив».

3.Первичная организация профсоюза работников здравоохранения Малгобекской центральной районной больницы.

4.Ингушская Региональная организация инвалидов «Всероссийское Ордена Трудового Красного Знамени общество слепых».

5.Профессиональный союз работников образования Сунженского района профсоюза работников народного образования и науки Российской Федерации.

6.Ингушское республиканское отделение Общероссийской общественной организации «Всероссийское добровольное пожарное общество».

7.Региональная общественная организация «Центр поддержки молодежных творческих инициатив».

8.Профессиональный союз работников образования г. Назрань и Назрановского района;

9.СОЮЗ «ОБЪЕДИНЕНИЕ ОРГАНИЗАЦИЙ ПРОФСОЮЗОВ РЕПУБЛИКИ ИНГУШЕТИЯ».

10.Ингушское отделение Общероссийской общественной организации «Союз пенсионеров России».

11.Ингушская Республиканская организация профсоюза работников здравоохранения Российской Федерации.

12.Первичная профсоюзная организация Общественного объединения «Всероссийский Электропроф-

союз» в ОАО «Ингушэнерго».

13.Ингушская республиканская организация профсоюза работников агропромышленного комплекса Российской Федерации.

14.ИНГУШСКОЕ РЕГИОНАЛЬНОЕ ОТДЕЛЕНИЕ ОБЩЕРОССИЙСКОЙ ОБЩЕСТВЕННОЙ ОРГАНИЗАЦИИ «ЛИТЕРАТУРНОЕ СООБЩЕСТВО ПИСАТЕЛЕЙ РОССИИ».

15.Региональная общественная организация «Институт развития гражданского общества»

16.Республиканская организация работников почтовой связи общероссийского профсоюза работников связи РФ.

17.Ингушская региональная общественная организация инвалидов «Союз «Чернобыль».

18.ПЕРВИЧНАЯ ПРОФСОЮЗНАЯ ОРГАНИЗАЦИЯ РАБОТНИКОВ СВЯЗИ ИНГУШСКОГО ФИЛИАЛА ПАО «РОСТЕЛЕКОМ».

19.Региональное общественное движение «Комитет вынужденных переселенцев из Республики Северная Осетия – Алания в Республике Ингушетия».

20.Межрегиональное общественное движение «Историко-культурное наследие орстхойцев».

21.ИНГУШСКОЕ РЕГИОНАЛЬНОЕ ОТДЕЛЕНИЕ ОБЩЕРОССИЙСКОЙ ОБЩЕСТВЕННОЙ ОРГАНИЗАЦИИ «АССОЦИАЦИЯ МОЛОДЫХ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЕЙ»

22.Профессиональный союз работников Государственного бюджетного учреждения «Малгобекская районная станция скорой медицинской помощи».

23.РЕГИОНАЛЬНАЯ ОБЩЕСТВЕННАЯ ОРГАНИЗАЦИЯ ФЕДЕРАЦИЯ ТОТАЛЬНОГО БОЯ «ШОДСАНЛАТ».

24.РЕГИОНАЛЬНОЕ ОБЩЕСТВЕННОЕ ДВИЖЕНИЕ «ЖЕНЩИНЫ ИНГУШЕТИИ».

25.РЕГИОНАЛЬНОЕ ОТДЕЛЕНИЕ ОБЩЕРОССИЙСКОГО ОБЩЕСТВЕННОГО ДВИЖЕНИЯ «НАРОДНЫЙ ФРОНТ «ЗА РОССИЮ» В РЕПУБЛИКЕ ИНГУШЕТИЯ.

26.ИНГУШСКОЕ РЕГИОНАЛЬНОЕ ОТДЕЛЕНИЕ ОБЩЕРОССИЙСКОЙ ОБЩЕСТВЕННОЙ ОРГАНИЗАЦИИ «РОССИЙСКИЙ СОЮЗ ВETERANОВ АФГАНИСТАНА И СПЕЦИАЛЬНЫХ ВОЕННЫХ ОПЕРАЦИЙ».

27.РЕГИОНАЛЬНОЕ ОТДЕЛЕНИЕ ВСЕРОССИЙСКОГО ОБЩЕСТВЕННОГО ДВИЖЕНИЯ «МАТЕРИ РОССИИ» РЕПУБЛИКИ ИНГУШЕТИЯ.

28.РЕГИОНАЛЬНАЯ ОБЩЕСТВЕННАЯ ОРГАНИЗАЦИЯ «ПЧЕЛОВОДЫ РЕПУБЛИКИ ИНГУШЕТИЯ».

29.РЕГИОНАЛЬНАЯ ОБЩЕСТВЕННАЯ ОРГАНИЗАЦИЯ РЕПУБЛИКИ ИНГУШЕТИЯ «ШКОЛА ТВОРЧЕСКОГО МАСТЕРСТВА».

30.РЕГИОНАЛЬНАЯ ОБЩЕСТВЕННАЯ ОРГАНИЗАЦИЯ РЕПУБЛИКИ ИНГУШЕТИЯ «АКАДЕМИЯ СОЦИАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ ДЕТЕЙ И МОЛОДЕЖИ».

31.РЕГИОНАЛЬНАЯ ОБЩЕСТВЕННАЯ ОРГАНИЗАЦИЯ РЕПУБЛИКИ ИНГУШЕТИЯ «Центр развития средств массовой информации».

32.ИНГУШСКОЕ РЕГИОНАЛЬНОЕ ОТДЕЛЕНИЕ ВСЕРОССИЙСКОГО ОБЩЕСТВЕННОГО ДВИЖЕНИЯ «ВОЛОНТЕРЫ ПОБЕДЫ».

33.ИНГУШСКОЕ РЕГИОНАЛЬНОЕ ОТДЕЛЕНИЕ ОБЩЕРОССИЙСКОЙ ОБЩЕСТВЕННОЙ ОРГАНИЗАЦИИ ПИСАТЕЛЕЙ «ОБЩЕРОССИЙСКОЕ ЛИТЕРАТУРНОЕ ОБЩЕСТВО».

34.Ингушское республиканское региональное отделение Общероссийской общественной организации содействия в представлении и защите прав и интересов ветеранов боевых действий «Ветераны боевых действий России».

35.Региональная общественная организация ветеранов уголовно-исполнительной системы Республики Ингушетия.

«Рекламный центр АДС - ваш надежный партнер в сфере рекламы! Предлагаем широкий спектр услуг для продвижения вашего бизнеса. Создание эффективных рекламных кампаний, разработка логотипов и фирменного стиля, изготовление наружной рекламы, типографические услуги и многое другое.

Доверьте нам свою рекламу и достигните новых высот! Звоните по номеру +7 (928) 094 14 14 для бесплатной консультации.

Также готовы оказать агитационные работы политическим партиям и избирательным партиям.

Цены на наши услуги:

Баннер - 400 р. кв. м.; самоклейка - 420 р. кв. м.; плакат - 350 р. кв. м.; брошюры - 110 р. за шт.; листовки - 20 р. за шт.; буклеты - 40 р. за шт.; визитки 2,20 р. за шт.

Независимо от выбранного варианта, мы гарантируем качественное и профессиональное исполнение. Звоните нам по номеру +7 (928) 094 14 14 и начните продвигать свой бизнес уже сегодня!»

Галглайчен столице гаьнаш, зизаш дладог!

Султиганаькъан Йоакъап

Галглайчен Магас-Шахьаре гаьнаш, зизаш дладоглаш болх беш ба, лаьрххIа йола программа кхоачашгеш я цу даькъ тIа. Тайп-тайпарча нах дукхагIа лелача даькъ тIа кIотаргаш а, зизаш а, зIамига баьцдара гаь-

наш а дIаюгIаш дола балхаш цахаддаш дIахьош да.

Къабстта дукхагIа тоаеш яраш я паркаш, аллеяш, доал деча даькъ тIара юкъярлонна моттигаш.

«Керттера терко тIаюхийт Магас шахьара нах лелаш йола

моттигаш тоаяра, хозъяра», — йоах хьабайтача хоамо.

Цул совгIа, дIаегIа яьннарашта доагIаш дола доал ду, шоай ханнахьа молхаш а хий а тохаш, лаьтта керда а цамца а доакхаш.

ХьалхагIа «Наьна аллея» оалача моттиге «Магас шахьара

Зеленхоз» МКУ болхлоша зизаш дIадийнадар, сийрдача, бIарг тIаоттача хозача зизашца из тоае дагахьа.

Иштта шахьара бахархошка хоам баьбар шахьара куц-сибат тоадара шоашта хетар укх телефонах — 8 (923) 616-01-06 — хьаала, аьнна.

Шахьар цIенъе арабаьннаб болхлой

БIарахой Муслим

БIаьстан ха йолаелча денз, дукха догIаш латташ, геттара урагIяхай араба буц.

Наьсарерча моттигашкара ца эша буц дIахьокхаш, шоай мотор боалла мангалаш баламах тайса, къахьегамачуийнна боакх болхлой. «Басар Юдаьннача моттигаш-

ка, карташта басар хьокхаш, Юлийга плитка дIалогтаеш, наькъаш демах, нувхех, йоархIех цIендеш, боакх цу даькъ тIара болхлой», — йоах тхогарча хоамо.

Шахьара администраце кхайкарал ду бахархошка, боккъал а шоаш лелача нувхаш Юма кхувса, лораде Дала хьадена хоза Iалам, шоашта тIехьа хоза лар юташ хила!

Галглайчен хьун даькъ тIа, зулам ду садоалла хIамаш яц

Султиганаькъан Йоакъап

«Россе хьунаш лораяра» ФБУ хьу тохкарий филиало Iаьлий-Юртарча хьун даькъ тIара хьал техкар, аьлар «Сердало» газетага республикан Iалам лорадараша.

«Болхлоша дIахьош болча балха керттера декхар да, шоай ханнахьа гаьнаш телхаеш йола садоалла хIамаш летайий, кхьдола лазар гаьнашта дий хар. Хьу тохараша тIагетIа болх бир цу даькъ тIа кхоачамбоацараш нийслой хьожаш, массайола оагIув чулоацаш»,

— йоах хоамо.

Белгалду, кийчон болх дIахьоча юкъя, тохам беш йолча цхьаннена гаьнаш чIормайоахаш йола садоалла хIама корайир, из зуламхо юстара а яккхар. Цо дикка зулам ду гаьнашта а иштта баьцовгIашта а. Хьу лазарашта кIалхарьяккхара дола балхаш дIахьош шовзгьа итт гаьна тохам бир, зуламхой оала дийнаташ гаьнах лета цахилар белгал а дир.

Цига баьча балхо хьагойтар, Iаьлий-Юртарча хьун даькъ тIа, ер ма дий аьнна лазараш гаьнашта хинна моттиг йоацилг.

ООО «Вертикаль» уведомляет о намерении оказывать полиграфические услуги по изготовлению агитационных материалов на предстоящих выборах 10 сентября 2023 года на равных условиях оплаты:

Стоимость: Печать баннера от 390 р. до 440 р. кв.м., самоклейки 500 руб. кв.м., печать буклетов формата А4 - 50 руб. (1 шт.), формата А3 - 100 руб. (1 шт.), также действует скидка от тиража.

В соответствии с Законом Российской Федерации от 26 июня 1992 года № 3132-1 «О статусе судей в Российской Федерации» Квалификационная коллегия судей Республики Ингушетия объявляет об открытии вакантных должностей мировых судей судебных участков № 20, № 21 Республики Ингушетия.

Заявления и документы, перечисленные в пункте 6 статьи 5 вышеуказанного закона Квалификационной коллегией судей Республики Ингушетия принимаются с «22» июня 2023 г. до 18:00 ч. «12» июля 2023г.

Обращаться по адресу: г. Магас, ул. К. Кулиева, д. 6, Управление Судебного департамента в Республике Ингушетия к секретарю квалификационной коллегии судей Республики Ингушетия - Джаниеву М.Б.О.

Заявления и документы, поступившие после указанного срока, к рассмотрению не принимаются.

сердало

Учредители: Правительство Республики Ингушетия и ГАУ «Общенациональная газета «Сердало»

Главный редактор: Курскиева Х.А.

Адрес Правительства РИ: 360001, г. Магас, пр. И. Язиков, 12.

Адрес редакции и издателя:

Республика Ингушетия, 386101, г. Назрань, Тер. Центральный округ пр. И.Базоркина, 60. Тел.: 8 (8734) 77-11-84 Бухгалтерия: 8 (8734) 77-10-85.

Газета зарегистрирована

Управлением Росохранкультуры по ЮФО. Рег. номер ПИ № ФС 10-6526 от 5 марта 2007 г.

E-mail: serdalo@yandex.ru Сайт газеты: serdalo.ru.

Набор и верстка произведены в компьютерном центре редакции газеты «Сердало».

Время подписания номера по графику в печать: 14 июня 2023 г. Фактически 17:20.

Точка зрения авторов может не совпадать с позицией редакции. При перепечатке ссылка на газету обязательна. Письма, рукописи, фотографии, рисунки не рецензируются и не возвращаются. Свободная цена

Газета отпечатана в издательстве

«Южный регион», с готовых диапозитивов Адрес: 357600, Ставропольский край, г. Ессентуки, ул. Никольская, 5. Заказ № 1435 Тираж: 2000 экз.

Галгай боксёрашта Россе чемпионата майдилгаш елар

Гаьгенаькъан Мартина

Галгайчен боксёраша котало яккхар 19 шергара 40 шерга кхаччалца ха яьннарашта юкье дӀахьомшиннаха Россе чемпионате, аьлар «Сердало» газета корреспондентага Галгай Республикан физически культуран, спорта министрстве.

«Спортивни яхье котбелар, «Оздо» яхача боксёрий клубе Юмалуш бараш. Царна кулгал деш ба МутаӀаланаькъан Альберт, Дзовранавькъан Мухьмад, МуртӀастанавькъан Ийса, Меньшиков Олег.

Чемпионат дӀаихьар Москве, аьтинга бетта кхойтӀлагӀа денга кхаччалца. Дошо майдилгаш яьхар Оалмазанаькъан СаӀада (дозал 92кг), Матенаькъан Халата (57 кг.). Борза майдилг яккхар Шовхаланаькъан Ислама (63 кг)», — йоах хоамо.

Белгалду, кьовсам дӀахьом, боксёраша шоах караерзаяьча професесе говзал дика кхетаеш хилар кьаьгга хьаьбекха хилар.

ГОВЬЯВЛЕНИЯ

Утерянный аттестат №00624006, выданный СОШ №9 а. о. Гамурзиево в 2020 г. на имя Орцхановой Хавы Руслановны, считать недействительным.

Утерянный аттестат №00624007, выданный СОШ №9 а. о. Гамурзиево в 2021 г. на имя Орцхановой Дали Руслановны, считать недействительным.

Утерянный диплом серии СБ 7049650, выданный Назрановским Аграрным техникумом в 2007 г. на имя Цолоева Магомеда Бекхановича, считать недействительным.

Дуненна цӀихеза вай мехкахой

Халкъашта юкьерча Олимпийски денга

Гарчакханаькъан Сали

Вай къамах бола нах массаза а хиннаб спорт езаш, цунца хьоашал долаш. Кхьметтел боккха хиннараш, къабеннараш цунца сакьердалуш хиннаб даим. Цунна дуккха масалаш а да. Со зӀамага кӀаьнк волаш, хӀанз Навсарера гимнази йолча моттиге йоккха футболлах ловзаш стадион яр, Навсаре яр дика футболни тоаба, шийна юкье Дахкилганаькъан Борис (капитан), Вешкаранаькъан Папур, царех тарра кхьбараш болаш. Уж ловзача дийнахьа, дукха нах гулло-ра царга хьажа, кхьметтел даим дулх дохкаш латташ бола ха яха нах а тӀехьа, шоай базар йите, царга хьажа боагӀар. Эггара хьалха кӀалкхетаргах латара секци хьайир вайцига Оздой Зауди-на, дуккха бераш ухар цига. Цул тӀехьагӀа, Мерашканаькъан Яхььяс хьайир дзюдох йола секци, ше балха волча Иоахарганаькъан ГӀ. цӀерагӀча «Электроинструмент» яхача заводе. Со фуала гӀерт аьлча, гаьнара денз хьадоагӀаш хӀама дар Олимпиадашка гӀоргбола нах кечбар, царцига коталонаш яхар.

Таханарча дийнахьа вай къаман ва тайп-тайпарча моттигашка хиннаха Олимпиадай 4 чемпион: Армаканаькъан Исраил, Манкенаькъан Назир, Чакхенаькъан Рахьим, Халмарзанаькъан Хьасан. Эггара хьалхарча чемпионана Армаканаькъан Исраилаца массехказа къамаьл хиннад са, цхьайолча хана цунца а цун тренерца Коазой ИбрахӀимца цхьана а вӀашагӀкхетарш хиннад. Из, ший кхойтта шу даьлча денз, цкъа ший лоӀама кӀалкхетаргах латара секце, цул тӀехьагӀа езача атлетике ихав. Дуккха шераш дӀаденнад, цу йоккхача коталонга кхача гӀертгаш. Олимпиадах дувцаш Александр Скляренкос «Штангист Арсамаков Исраил» яхача ший книжка тӀа яздаьд, 1988 шера чиллан бетта 4-ча дийнахьа арадаьннаха «Советски спорт» яхача газета тӀара хьайица йоазув: «Укх 32 шера эггара хьалха Сеулерча Олимпийски ловзарашка дакъа лоацаш хилар кхоь боккха мохк — СССР, США, КНР. Эггара хьалха нийсбелар Ловзарий доакъашхошта юкье 52 мехкара деза совгӀаташ даьха нах, берригаш а Олимпиаде дакъа лаьца-

раш бар 160 мехкара нах. 132 майдилг (ерригача дӀаеннарах 17,9 процент) кхьаьчар советски атлеташка, цу дакъе 55 (22, 8 процент) дошояраш. ХӀара шоллагӀа олимпийски рекорд Ловзараш долча заман чухьа оттаяй советски спортсменаша. СССР вӀашагӀтехача тоабанна юкье хиннаб мехка 100 гаргга йолча шахьар тӀара атлеташ...»

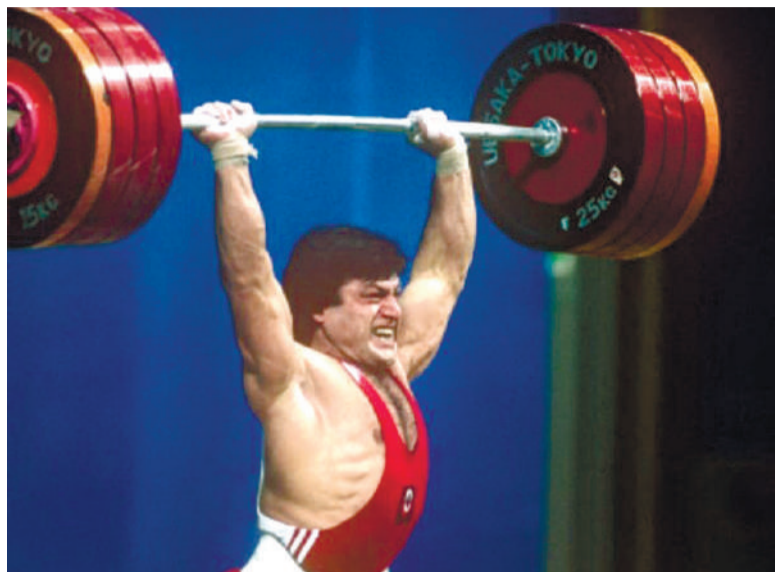
Вайна ховш ма хиллара, цу олимпиаде вахале, дукха коталонаш яьха хиннай Исраила вайцигарча а доазол араьхарча а яьхашка. ХӀаьга Сеуле хиннаха Олимпийски Ловзарашка дошо майдилг яккхар 82, 5 кийла дозал долча Исраила. Шин даькьах латтача штанга айрах, 377, 5 кийла айю цо.

Из Олимпиадера дошув дахьаш цӀавенача хана, вай къаманна хинна дикахетар дувца дезацар. Беррига мохк хӀана бодац аьнна духьалбахар цунна, массанахьа дувцаш из мара хӀама дацар. Дуккхача журналисташа шоай йоазох хетадора цо хьабенача спортцарча наькъа. Цун тренерах Коазой ИбрахӀимах а Исраилах а яздаьдар аз, йоккха статья язьяьяр Вешкаранаькъан Мухьмада, къаьстта а хожа яздаьдар цох «Сердало» газета керттерча редактора заместитель хиннаха Хамхой Мустафас. «Атта дий чемпион хила?» яхача цу очерка кепе тегаьр 80-ча шерашка цу газета тӀа. ХӀаьга 90-ча шерашка, «Наьсарен оаз» яхача газете кьахьегаш волаш, цунна юха а кепе тохийтар аз Навсарен кхалерча газета оагӀонаш тӀа. Иштта цӀаькха цунна кепе тохар дувзаденна дар Атланте аргӀанара олимпийски ловзараш доладаларца. Очерка юкьера цхьа дакьилг оаш а дийшача бакъахьа хетар сона: «...

Анализо хьаьбекхар: Дунен халкъашта юкьерча олимпийски комитета медицински комиссе йийхка хиннаха препаратах цар пайда ийбаьлга. Болгаре олимпийски комитета керте латтараша соцам бу: шоай штангистий команда яьхашка дӀахо дакъа лоацаргдоацаш дӀаяккха.

Укх тӀехьарча шерашка Европа, дунен яьхашка, олимпийски ловзарашка даим котбувлаш хьабькха болгараш, цхьаккха доацаш бисар. Царна юкье вар 82, 5 кг дозал долча штангисташта юкье дуккхача дунен чемпион хинна а рекордаш увттаяь а гӀорваьнна Асен Залтев.

Из иштта дале а, Исраилца

къовсавала кийча вар 1987 шера дунен чемпиона цӀи яккха венгр Ласла Барши, кьулбехьен-корейски штангист Ли Хен Кон, кхьбола цӀихеза спортсменаш. Цхьабакьда вай мехкахо воханзар... Цу сарахьа низ болашагӀа хиннар а воха ца вохаш духьалгьэттар а котваьлар. XXIV-ча Олимпийски ловзарий чемпион хилар Арсамаканаькъан-чох. Цунна елар СССР спорта залуженни мастер яха сийдола цӀи. Сеуле Исраила хьалгьайир 377,5 кг (167,5 + 210), шоллагӀа моттиг яккхача И. Меже — 370 кг (170 + 200), хӀаьга кхоалагӀа хилар Ли Хен Кон — 367, 5 кг (160 + 207,5)...»

Сурхо тӀа хьалкхийна а цигарча спортклубе Чакхенаькъан Руслана лата Юмавеш хиннав юхьанца Манкенаькъан Назир. Цул тӀехьагӀа, Красноярскерча тренерашца ший говзал кӀоаргьеш, шаьрьеш кьахьийгад. Цига гӀолла Россе вӀашагӀтехача команданна юкье а ваха, Олимпиаде кхьачав из. Вайна ховча тайпара, котало йоаккх Назира. Из хилар 2008 шера Пекине. Цигара из цӀавена дукха ха ялале, айса болх беча ишколера берашта ловш хиларах, Назир хьоашалгӀа а вийха, цунца къамаьл де, шоай хаттараш дала таро хилар дешархой. ЗӀамагӀболча юртахошта дийцар цо, спортсмен вале а, кхьдола гӀулакх леладеш вале а, саг дийша хила везилга, цудухьа бераш дика дешара тӀахьийхар. Цхьаькха цхьа хӀама а белгалдаьккхар цо ший къамаьлаца, моллагӀа ше карийчача хӀаман лакхаленга кхача безам бале, цӀоагӀа, дог ца еккхаш, кьахьега дезилга. Иштта кьахьегарах, дӀаьхача деношка спортзалашка кара ара ца волаш, латара говзал

лакхьярах хьахинна толам бар цун шийбар а.

Цига боксёрашта юкье толаш а хинна, хьалхара моттиг (дошув) яккхар Чакхенаькъан Рахьима. Цун тренер вар Чопанаькъан Руслан. Цу яьхашка водача хана, гӀалгӀай зӀамагӀа сага 25 шу даьнна хиннад, из ваь хиннав 1983 шера. Олимпиаде кхачале, дуккхача яьхашка дакъа лаьца а коталонаш яьха а хиннав Руслана Рахьим. Масала, боксах йолча Европа кагирхой хьалхале яккхара яьхашка котваьнна хиннав из. Иштта массехказа из хиннав Россе чемпионате дикагӀбарашта юкье. Коталонаш яьхай дунен халкъашта юкьерча яьхашка. Эскаре амал дешарта юкье дунен чемпион, дунен Кубок яккхара тӀехьа финале латаш а хиннав, дунен чемпионате дикагӀчарех цаӀ а хиннав.

Олимпиада чакхьяьнначул тӀехьагӀа, професионалий ринга тӀа латаш а котвийнав вай мехкахо.

Юххера а, вьӀагӀвола вай къаман Олимпийски чемпион ва Халмарзанаькъан Хьасан. Из кхувш венав Навсар-Керте. ЗӀамагӀа волча хана, дас дӀавига дӀавенна хиннав из Оздой Ювназа лелаеца секце, цига латара хьалхара куц, цунна чудоагӀаш дола дуккха хӀамаш Юмадеш хьавенав. Рио-де-Жанейро хиннаха Олимпиаде хьалхара моттиг а йоаккхаш, сийлен лакхарча лагӀа тӀа хьалтӀаваол Хьасан. Цигара цӀавеначул тӀехьагӀа, ший баьннача аьттонах дукха дийцад цо тайп-тайпарча вӀашагӀкхетарашка, телепередачашка, и. кх. дӀ. Цул совгӀа, Хьасана говзанч-классаш яха кхетаечанаш чакхӀоах дзюдо секце ухаш болча кьонача спортсменашца. Цо цига котало яккхарца ювзаенна я Навсар-Керте хьалгьаь дзюдо йоккха зал. Ала деза, цун зӀамагӀвола воша Хьусен а спорте доккхий толамаш доахаш хьаваоагӀа, аьнна.

Олимпиадага бода никь билла кхь а ши мехкахо ва вай къаман. Туркий мехка спортивни сий лорадеш, латаш хилар Кхоартой Калой, цо дотув даьккхар. Иштта Олимпиаде дакъа лоацаш хилар карарча хана вайна юкье воаца Тимарзанаькъан Ислам. Из а вар йоккхий коталонаш яьха, бе-беча Россе а дунен а яьхашка дакъа лаьца боксёр. Уж берригаш вай къаман яьхьабькха нах ба, цудухьа доаккхал де деза уж гӀалгӀай хиларах.

